

ЛЕЗГИ

Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чIал хуьх!

1920 – йисалай акъатзава

№ 10 (11123) хемис 14 – март, 2024 – йис

WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет «Дагпечатдин» киоскрай – 16 манат

Дагъустанда авай сад

Агъмед МАГЪМУДОВ

13-мартдиз ахцегъвийрин уьмуьрда лишанлу вакъиа хъана: хуьре тамашачияр патал ацукъдай 1500 чка авай спортдин чIехи комплекс ачухуниз талукъарнавай мярекат кыле фена. РД-дин Къил Сергей Меликован тапшургъдалди ана Дагъустандин Гьукуматдин Председатель Абдулмуслим Абдулмуслимова, вице-премьер Нариман Абдулмуталибова, РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министр Мухтарбий Аджекова ва масабуру иштиракна. ЧIехи объект «Хуьруьн мулкар комплекснидаказ вилик тухун» федеральный программдин сергъятра аваз эцигнава.

Вичин рахунра А.Абдулмуслимова кьейд авурвал, Дагъустанда хуьрер вилик тухунин месэлайриз кьетIен фикир гузва, гьикI лагъайтIа, республикадин агъалийрин умуми къадардин 55 процент хуьрера яшамеш жезва.

«Хуьрерин агъалийриз къулай шартIар тешкилун патал чун яшайишдин вири хилер вилик тухун алахънава. Гьа жергедай яз, - спортни. Ачухдиз лугъун, кье Ахцегъа ачухнавай хътин физкультурдинни сагъламвал мягъкемардай комплекс Дагъустанда мад санани авач. За кьез Дагъустандин Къил Сергей Меликован тIварцихъай пак рамазандин варз алукуьн рикIин сидкидай мубаракзава.

За квевай са карни тIалабзава: куьн и комплексдив къайгъударвилелди эгечI, ам хуьх. Спортдал машгъул хьух.

Къуй и спорткомплексдай уьлкведин, Европадин, дуьньядин дережадин, Олимпиададин къугъунрин чемпионар акъатрай. Ахцегърин чил гьамиша спортдин рекъе къазанмишнавай чIехи агалкъунралдини чемпионралди машгъур я», - лагъана республикадин премьер-министрди.

А.Абдулмуслимова хуьруьн мулкар комплекснидаказ вилик тухун патал кардик кутунвай программа кылииз акъудиз куьмек гунай РФ-дин хуьруьн майишатдин министерствонин тIварцихъни разивилин келимаяр лагъана. Адан гафаралди, и программдин куьмекдалди эхиримжи йисара республикада спортдин 80 объект ишлемишиз вахканва.

Эхиримжи йисара Ахцегъ районда спортдин мад са шумуд объект кардик акатнава. Кьилди къачуртIа, Цуругърин хуьре - мини-футболдин майдан, Хуьруьга мини-футболдин майданни галай спорткомплекс ачухна.

Ахцегъа эцигнавай спорткомплексдин дарамат 2 гъавадикай ибарат я, адан умуми майданди 3 агъзур кв. метр тешкилзава. Санлай къачурла, объект эцигуниз 147,5 миллион манат пул чара авунвай: 135,7 миллион - федеральный, 11,8 миллион республикадин бюджетрай. Ина спортдин чIехи дережадин акъажунар кыле тухудай ва волейбол, баскетбол, футбол къугъавай, залан атлетикадал, боксдал ва спортдин маса жуьрейрал машгъул жедай мумкинвилер, шартIар ава.

Къейд ийин хъи, 13-мартдиз Дагъустанда аялрин цийи къуд бахчани кардик

акатна. Абдулмуслим Абдулмуслимова интернетдин алакъадин куьмекдалди абур ачухунин мярекатрани иштиракна.

Мектебдиз фидалди гузвай образованийдин цийи идараяр Избербаш (250 чка авай), Дербент шегъерра (200 чка авай) ва Гуниб (60 чка авай), Ботлих (100 чка авай) районар ачухнава. Абур РФ-дин Президент Владимир Путинан теклифдалди арадал гъайи милли «Демография» проектдин сергъятра аваз эцигнава.

Избербашда бахча ачухунин мярекатда РД-дин образованидин ва илимдин министр Ягъя Бучаева, шегъердин мэр Мегъамед Исакова, РД-дин Халкъдин Собранидин депутатри - Гъабибула Мегъамедовани Али Алиева иштиракна. Гуниб райондин агъалийриз цийи бахча мубаракиз РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Муслим Телякавов, РД-дин образованидин ва илимдин министрдин заместитель Халид Нурмегъамедов ва масабур фенвай. Дербентда цийи бахча РД-дин Халкъдин Собранидин образованидин ва илимдин комитетдин председатель Елена Павлюченкоди, РД-дин образованидин ва илимдин министрдин заместитель Аида Далгатовайи ва шегъердин мэр Рустамбег Пирмегъамедова ачухна. Ботлих райондин Миарсо хуьруьн агъалийриз бахча кардик акатун РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Ризван Гъазимегъамедова мубаракна.

Мярекатрикай гегъеншидиз Дагъустандин Гьукуматдин официальный сайтдай кIелиз жеда.

Нумрадай кIела:

ЖЕМИЯТ

КIвалералди таъминарнава

Дагъустанда 2020-2023-йисара 1176 етим аял яшайишдин кIвалералди таъминарнава... Кьилди къачуртIа, 2023-йисуз, яшайишдин кIвалин сертификатдин такъатар ишлемишуналди, кIвалер маса къачудай ихтиярар 189 арзачидиз гана. И макъсадриз 440 миллион манат пул акъатна.

» 2

ЖЕМИЯТ

Бубайрин весийриз вафалувал

«Дагъустандин лайихлу муаллим» лагъай гьуьрметдин тIварциз лайихлу хъанвай Максим Эминоваз Россиядин государствонин, Дагъустандин, ведомствойрин, жемиятдин тешкилатрин гзаф шабагъар ганава. Амма виридалайни багъа шабагъ адаз къисметди гана: бахтлу хизан.

» 3

ЖЕМИЯТ

Тикрариз кIанзава

Чаз лап хъсандиз чизва, я Россиядин Президентдиз, Гьукуматдиз, я халкъдиз дявээр кIанзава. Алатай дявейрин дертгъам кьени алатнавач. Коллективный Западди гьар са чкадал эзберзавай чапхунчи чун туш. Чи рехъ, уьмуьр, гележег анжах испягъвиллинди я. Эгер чи уьлкведал яракъ гъаз къведайди хъайитIа, адан эхир сад я - телеф хьун.

» 4

ХУЬРУЬН МАЙИШАТ

Багъманчи Сеферали

С.Сефикулиев кыле авай майишатдихъ 20 гектар багълар ава. Анра хутар, шефтелар, пIинияр, ичер, чуьхверар, шуьмягъар гъасилзава. Иесвилелди гелкъуьн тешкилнавай багъларай гьар йисуз емишрин бул бегъер кIватI хъийизва.

» 7

ЭДЕБИЯТ

Шаиррин тухум

Мегъамед Эфендиев чIехи ва нуфуз авай тухумдай тир. И тухумдай лезги халкъдин тарихда вичиз Ярагъ Мегъамедани Алкъвадар Гъасана чпин кIабра мусурман алимвиллин жигъетдай чIехи къимет гайи Рухун Али малум я. Рухун Алиди, вичин девирда савад авай саки вири лезги авторри араб, фарс, туьрк чIаларал кхъизвайла, лезги чIалал шишар кхъиз хъанай...

» 10

ДИН

Рамазандин варз лап берекатлу варз я!

Рамазандин варз мердвиллин, гъилин ачухвиллин, садакъайрин, кесибриз куьмекар гуьнин варз я. И вацра гзаф краа ва ибадатра хизанар, жемиятар сад жезва ва и карди абурун алакъаяр мягъкемарзава.

» 15

Бубайрин весийриз вафалувал

Абдулафис ИСМАИЛОВ

(Эвел - 9-нумрада)

Гьаклани кьал авай Хасавюртдин зонада 1992-йисуз гьалар мадни четин хьанвай вахт тир. Кьасумхурел отделенидин начальнивиле кьвалахзавай М.Эминоваз йифиз Управленидай зенгна, лагана хьи, «коллегиядин кьарардалди вун Хасавюртдин отделдин начальнивиле тестикьярнава. Везифайрив тади гьалда эгечна кланзава».

Хасавюртдин зонада арадал атанвай гьалар Юждагда авайбурув гекигиз жедайбуру тушир. Ана криминал ачухдаказ чкадин гьукумдин кьурулушриз гьахьнавай. Кьуншидал алай Чечнядиз кьечепатан улквейрай атанвай экстремистри а шегьерда чпиз гьилибанар кьунвай. Иллаки гзаф гьалаба кутазвай кар ам тир хьи, кучейра ачухдиз кьекъезвай законсуз яракьлу дестейрикой милициядин кьуллугъчийри вил кьяззавай.

Шегьердиз ФСБ-дин цийи начальник атанвайдакы криминалдив лап фад хабар агакнай ва виликамаз адахъ галаз «дуствилин алакьяр» тайинариз алахънай. Амма кьуллугъдин рекье начальникди кьачур сифте камари лугъузай: «Чи дустар анжах закондихъ галаз дуствал авайбуру я».

Дагъустанвийрин рикел алама жеда Чечнядин регьбер Рамзан Кьадирова Хасавюртдин кьиле авайбурукай виклеговилелди, тварар кьуна, гуя «ам кьачагъ я» лагъай гафар. Гьа йисарилла шегьерда криминалитетди «деврэн галзавай». Ягъункьиникьунар, инсанар чьуньхунар, тарашунар, кьакьудунар. Зигъин кур хьанвай инсанрин.

Шегьерда ва районда арадал атанвай гьалар, кьулуь-шубуьярни кьаз ахтармишна, вири патарихъай чирайдалай кьулухъ Максим Эминова Управленидин начальнидиз доклад авуна ва гьихътин серенжемар кьабулун герек ятла, теклифар гана. Эминован докладра жезвай дерин веревирдиз, менфятлу теклифриз килигна, регьберди гьамиша виниз тир кьимет гузай. И сефердани гьакл хьана. Мукьва йикъара Хасавюртда тухун планламинашавай республикадин законар хуьдай органрин координационний совещанида ФСБ-дин руководствонин векил яз иштиракун Максим Эминовал тапшурмишна. Адал рахунрин тезисар рекье туна.

Совещанидал ада лагана хьи, «Хасавюрт вири Дагъустандиз, гьа гьисабдай, Юждагиз чинеба яракьар чуклурзавай базадиз элкьуьрнава. Гьар киш ва гьяддин йикъара шегьердин кьилин майдандал, прокуратурадин вилик, яракьлу инсанар кватл жезва. Законсуз яракьар гваз жегьилар ачухдиз кучейра кьекъезвайла, шегьерда кьайда тун патал кьетли серенжемар герек кьезва».

Максим Эминован и гафарикай мэриядин регьбердиз хьилер атана, адал паркутар вегьез, гьакьикъи делилар инкар ийиз алахъна: «Авай крар туш. Юждагдай атана, шегьерда авай гьалар тийижир Эминоваз, ина кьайда тваз кланзава». Шегьердин члехидаз жаваб яз, Эминова алава хьувуна: «Завай кьез шегьердин кьилин базардал яракьар гьикл ва тайиндиз ни пайзаватла, абурун чинар аквадайвал хьенвай видеолент кьалуриз жеда. За исятда отделдиз зенг яда, видеолент иниз гьиз тада». Хьел акатнавай «гьаким» гьасятда кисна. Мад ада кьутни хьувунач. Видеолент гьун герек атанач. Виридаз чизвай Эминован гафар гьакьикъат тирди, амма икьван члвалди жавабдар ксарикай гьич садани и кардикай ачухдиз лугъузвачир. Кичлезвай.

Криминалдиз, гьа гьисабдай яз гьукумдиз гьахьнавай тахсиркарризни чир хьа-

на: Эминовакай абуруз дуст жедач. Гьа йикъалай адаз кичлел гуз, гьугьуьна кьекъез башламишна. Амма Хасавюртда законар хуьдай органрин кьвалахдин менфятлувал хьсан хьана. Виликан йисара авур, амма ачухариз тахъай залан тахсиркарвилер ачухна, кьачагъар жазадив агакьярна.

Законсуздаказ яракьар агакьярзавай, гьа гьисабдай яз секинзавай Юждагиз абур тухузвай рехъ дуьздал акьудна, международный террорист Хаттаба кардик кутунвай экстремиствилин литература акьудзавай чапхана чукурна. Регионда миллетрин арада чурьукар туна, сад садал гьалдарунай Россияда сифте яз уголовный дело кьарагъарна, тахсиркарар жавабдарвилеиз члугуна. Законар хуьдай органрин кьуллугъчийрин, гьа гьисабдай яз ФСБ-дин начальнидин вичин аксинатерактар гьазурзавай дуьшуьшар дуьздал акьудна. Максим Эминован уьмуьр хаталувилик акатнавай.

- Йифен сятдин садаз заз Управленидай зенгна, - рикел хьизва Максим Рамазановича. - Хабар кьуна: «Вуна гьикл фикирзава? Чаз вун Мегьарамдхуьруьн райондин отделдин начальнивиле тайинариз кланзава». Суалдиз за суалдалди жаваб гана: «Зак вуч тахсир акатнава, шегьерда члехи отделда кьвалахзавайла, хуьруьн чкадиз акьуддай кьван»? «Кар ана ава хьи, икьван члвалди секинвал хуьзвай, государствонин сергьятдал алай районда секинсуз гьалар арадал кьезва, мадни четин хьунин кьурхулувал ава. Дерирна гьатдалди, абурун вилик пад кьун патал чаз ви кандидатура кутугайди яз акьазва. Им коллегиядал кьабулнавай кьарар я», - гьавурда туна зун.

Дугьриданни, районда гьалар четин жезвай. Наразивал кьалурзавай жемятди, РОВД-дин дарамат элкьуьрна кьуна, милициядивай чпин истемешунар ийизвай. Себеб ам тир хьи, «Ростов - Баку» шегьере рекьел, Луклар хуьруьн кьекъуьндал алай ГАИ-дин постнал кьачагъди са работник яна кьенвай. Амма тахсиркар кьунвачир. ФСБ-дин цийи начальнидиз законар хуьдай органрин кьуллугъчийрихъ, жемятдихъ галаз суьгьбетар тухвана, гьакьикъат чирна, ахпа митингар тухузвайбуру, гьина аватлани, тахсиркар жагьурна, жавабдарвилеиз члугадайдахъ инанмишарна.

Жемят секин хьана. Амма яшлу ждинеглийрин наразивилер амазмай. Абуру арзаяр ийизвай хьи, исламдин чаз адет тушир, кьечепатай илитнавай рекье авай жегьилри, Мегьарамдхуьруьн мискин кьуна, амайбуруз ана капл ийидай мумкинвал гузвач. Са гьафени алатнач - и месэлани гьална. Дуьз лагъайтла, закон векидаказ члурзавай дуьшуьшра кьанундин кьуватдикай менфят кьучуниз мажбур жезвай. Вучиз лагъайтла, мискин кьунвайбурун жергеда Чечняда Хаттабан лагерра гьазурнавай пуд кас авай. Чурукла тухуз, жегьилар рекьяй акьудзавайбуру гьабур тир. Маса районрай атанвай, инсанрик кьал кутазвай терс жегьил динеглийар хьфена ва абурун кьисметар хьсанбуру хьанач. Чкадинбуру, сад-кьвед квачиз, дуьз рекьел хтана. Гьанлай кьулухъ Максим Рамазановичан ва адан гьилик кьвалахзавайбурун везифайра члехи чка инсанар гьавурдик кутунин карди кьунвай. Кьейд ийиз кланзава хьи, рухвайрин жележегдин патахъай хажалатдик кваз, чпин веледар сагь-саламатдиз дуьз рекьел хкунай Максим Эминован патав чухсагуьл лугъуз атанай. Им адан кьуллугъдиз инсанри гузвай члехи кьимет, шабагъ я. Гаф кватай чкадал лугъун, Максим Рамазановичаз «Мегьарамдхуьруьн райондин гьуьрметлу гражданин» тварни ганва.

- Наркоманиядихъ галаз члугъузвай женг менфятлуди хьун патал 2004-йисуз РФ-да махсус кьуллугъ - ФСКН тешкил-

на, - рикел хьизва Максим Рамазановича. - Дагъустанда республикадин управленидин начальнивиле Азизбег Улубиевич Черкесов тайинарнай. А йикъалди ам ФСБ-дин чи Управленидин начальнидин заместитель тир. Цийи федеральный кьуллугъ тешкилай сифте йикъара Азизбег Улубиевичаз заз Дербентдиз хтун теклифнай. Амма заз кьуллугъ дегишариз хуш авачир: наркоман вуч «ничхир» ятла, шегьерда наркомания гьи гьалда аватла, 80-йисарилла заз хабар авай. Куьрелди, Азизбег Улубиевичаз, вичиз зи кумек герекзава, шегьердиз хтана кланда лагъайла, завай адаз ваь лугъуз хьанач. Вад йисан икьрар кутунна, зун ФСБ-дай ФСКН-диз рекье туна.

Тежрибалу Максим Эминов кьиле авай, кьве шегьердизни кьве райондиз кьуллугъзавай районрин уртах Дербентдин отдел кьвалахдин нетижайрай гьа сифте йисалай республикада кьенкьвечи чкадал хьана. Дербентдиз ва инай улкведдин маса регионриз Азербайжандай наркотикар гьизвай кьве рехъ, зегьерлу препарат маса гузвай члехи дестеяр кьуна. Хейлин йисара са кичлелвални авачиз «Кьвалахзавай» члехи наркодилер кьунши республикадай гьизвай 25 килограмм наркотикарни гваз кьуна. Наркодилердихъ галаз санал адан хтул, рекьера кумек гузвай полициядин са кьуллугъчини суддин вилик гьана.

Икьрар куьтягъ жедалди 2,5 йис амаз, Управленидин начальник генерал А.Черкесоваз гьикъван хуш атаначлани, полковник М.Эминов, вичиз теклифай члехи кьуллугъдални рази тахьана, отставкадиз экьечлани.

Гзаф вахт алатнач, са юкьуз Максим Рамазановичан патав Дербентдин кадетрин корпусдин (ДКК) директор М.Мегьамедов атана ва адаз вичин заместителвиле кьвалахал атул теклифна. «За ваз авайвал лугъун, зун галатнава, пенсиядиз физ кьвачин жезва. Жува арадал гьанвай корпусдин кьиле лайихлу инсан хьана кланзава заз. Зи фикирда авайди вакай адан директор хьун я», - лагъанай ада.

- Мегьамед Омарович, директорвиле мадни жува кьвалах ая кьамай кьван. Амма аялрихъ галаз кьвалахун зи риклиз хуш я, - рикел хьизва Максим Рамазановича.

Кадетрин корпусда сифте директордин заместителвиле, ахпа директорвиле кьвалахлай йисара Максим Эминован педагогвилеин, тербиячивилеин, насигьатчивилеин члехи бажарагъ тамамвилелди ачух хьана.

Килиг садра. Республикада кьиле тухузвай «Зарница» кьугьунра Дербентдин кадетри ирид йисуз гьалибвал маса командайрив вуганач. СКФО-дин кадетрин конкурсра гьамиша кьенкьвечи чкайрал хьун, Сочиди, Петербургда кьиле феий Россиядин вири конкурсра приздин чкаяр кьун. Кремлдин Дворецда Цийи йисан сувариз талукьярнавай кадетрин балда (кьуьлер авунин концертда) иштиракун. Вири Россиядин кадетрин яратмишунрин конкурсра гьалибвилер кьазанмишун. Дербентдин кадетриз Суворован, Нахимован кьенкьвечи училищейра кьелунар давамардай теклифар гун. Образованидин идарайра ватанпересвилеин тербия гунир рекьяй 2018-йисуз тухвай вири Россиядин конкурсда I чка кьун ва образованидин идарайрин Петербургда хьайи форумдал ДКК-дин директор М.Эминова авур доклад авторитетлу алимрин жюриди лап хьсанди яз гьисабун. Гьа йисуз ДКК «Россиядин Федерациядин лап хьсан 100 школа» сиягьдик кутун. Конкурсада иштирак авур Максим Эминов «Директор года» знакдиз лайихлу хьун. Дербентдин кадет Амир Эминова (Максим Рамазановичан хтул) гьазурай видеофильм вири Россиядин кадетрин «Венок морской славы» конкурсда гьалиб хьун.

А йисара рикеллай тефидай са ва кьа хьана. Ингушетиядин меркез Назранда СКФО-дин ва ЮФО-дин санал тухузвай «Зарницадин» акьажунар кьиле фена. Шад галара конкурс ачухайбуру ва агалайбуру Дербентдин кадетар тир. Жюриди I чка - Ставрополдин, II чка - Чечнядин ва III чка Дагъустандин (Дербентдин) командайриз гана. Чечнядин командади чпин наразивал кьалуруна: виридалайни хьсан нетижаяр аваз гьалиб хьанвайбуру дербентвиар я. I - чка абуруз гуз кланзавачлал, чаз ганвай II чка гьабурунди я. Амма дербентвиар и кардал рази хьанач. Конкурсдин эхиримжи серенжемдиз СКФО-да Президентдин полпред Сергей Меликов Ингушетиядин кьил Юнус-Бег Евкуровни галаз атанвай. Абуру кьведни Дербентдин командадин патав атана, аялар диндирмишзава, хабарар кьазва. «Яхулар авани куь арада», - суал гана Ю.Б. Евкурова? Яхулар авачиз хьана. «Лезгияр. Лезгияр авани», - хабар кьуна С.Меликова? «Авазва, юлдаш генерал. Зун лезги я», - кадетрин жергедай сад вилик экьечлани. Сергей Алимовича ам кьужахда кьуна, адан лугъуьналлаз - амайбури гьар сад. Ахпа лагъана: «Кьвехъ члехи гьалибвилерни жеда. Абуру вилик ква, играми аялар. Хьсандиз клела, акьуллубуру, виклеговьбуру, жуьрэтлугьбуру, Ватандиз вафалубуру яз члехи хуьхъ». И гафари руьгъ хкажнавай аялрин рикеллай жюридин бейкеф жедай кьарарни алатнавай.

«Дагъустандин лайихлу муаллим» лагъай гьуьрметдин тиваризиз лайихлу хьанвай Максим Эминоваз Россиядин государствонин, Дагъустандин, ведомствонин, жемиьтдин тешкиларин гзаф шабагъар ганва. Амма виридалайни багъа шабагъ адаз кьисметди гана: бахтлу хизан. Бубайрилай бубайралди абурун весийриз вафалувал хуьналди, бахт кьазанмишай хизан.

Мда агалкьунрин, хизандин бахтлувилеин бине, ада вичи лугъузвайвал, гьа вич хьтин вафалу бубайрин весияр хуьзвай уьмуьрдин юлдаш хьун я.

- Гьар юкьуз, экуьнахъ фад кьарагъиз кьвалахал физвай ва йифиз геж хкьезвай заз хизандин дердийриз, аялриз бес кьадар фикир гудай вахт амукьзавачир, - лугъузва Максим Рамазановича, - Вири и кьайгьуьрар зи уьмуьрдин юлдаш Сунадин хиве хьана. Зи «далу» мягькемди, умудлуди тирвилляй зи рикл хизандикай, аялрикой архайин хьана.

ДГУ-да эхиримжи курсуна клелзавай студент Максимни Алискеров Буба муаллимдин руш, медуцилещедин эхиримжи курсунин студентка Сунадихъ галаз дидебубайрин меслятдалди таниш хьанай. Рикляй риклиз рехъ жагъай жегьилри 1975-йисуз мехьерарна. Бахтлу хизанда пуд хва хьана. Абуру лезги халкьдин адетрин, бубайрин весийрин руьгьдаллаз тербияламишна. Члехи хва Муслима, Дербент шегьерда юкьван школа кьизилдин медалдалди, ДГУ-дин юридический факультет яру диплом кьачуналди куьтягна, Избербашда прокурор яз кьвалахзава. Члехи бубадин тивар эхцигнавай Мегьамедагьани Мурад кьветхверар я. Мегьамедагьани Кьулан Стлал-Кьазмайрин юкьван школа кьизилдин медалдалди, университетдин юридический факультет яру дипломдалди акьалтларна. Алай вахтунда полковник Мегьарамдхуьре полициядин райотделдин начальник я. Лап хьсан кьиметралди школа, институт куьтягъай Мурада экономикадин рекьяй пеше хьана. Ада «Газпромдин» кьурулушда кьвалахзава.

Пенсияда аваз, ял язавай Максим Рамазановичахъ 10 хтулчи 3 птул ава. Члехи хтулри улкведин лап хьсан вузра, аспирантурада клелзава. Невейрин агалкьунрал, абуру инсанрин арада кьазанмишзавай гьуьрметдал члехи бубади дамахвава, адан клубнал мадни хкаж жезва.

Тикрариз кланзава

Абад АЗАДОВ

Валлагъ, умуърди чаз неинки гъакъи-къи вакъияяр, гъак! алааматдин крарни къалурзава. Тарихдиз вил вегейла, ачух жезвай делил я: 1812-йисан июндиз, Урусат муьтлуьгъардай, ахпа дуьньяни гъилик ийидай фикирар авай Франциядин император Наполеон Бонапартан къилел рикледай тефидай къямат атана, ам виридакый магърум хъана. 1814-йисан 31-мартдиз Урусатдин пачагъ I Александр къиле авай коалициядин къушунар Париждиз гъахъна. Наполеона вичин эхиримжи йикъар Атлантикадин океанда авай Пак Еленадин островда акъудна. Вич аниз рекъе твазвайдакый хабар хъайила, Наполеона лагъаналдай: «И жаза Тамерланан ракъун кьефесдиллаини писди я».

129 йис алаатайла, Наполеонан къилел атай мусибат аннамиш тавуна, Гитлера Советрин Союздал хабарсуз вегъена. Гъа члавуз хъиз, Гитлеран къушунрики вири Европада, гъатта Африкадин аскерарни квай. Гъак! -Урусатдила кьисас вахчунин фикир авай французарни. Абурукай вермахтдин пияда къушундин 638-полк авунвай. Ноябрьдиз полк Смоленскдиз атана. Москвадал ийизвай гъужумда иштиракун патал. Советрин аскердин жуьрэтлувилин хура акъвазиз тахъай полкунин са пай къирмиш хъана. Амайбурукай са батальон хъувуна ва Белоруссиядин партизанрихъ галаз женг члугваз ракъурна. 1944-йисан июндиз Советрин Союздин Игит С.Гришинан регъбервилек квай партизанрин соединениди Могилевдин областдин Круча хуьрун патав французрин гарнизон дарбадагъна. Амукъаар Гитлера СС-дин къушунрин гренадердин 7-бригададик кухтуна, французрин легиондикай са затни амукънач.

Им тарих я. Амма къе лагъайтла, Франциядин президент Макрона, Россиядихъ галаз дяве ийидай къушунар ракъурда лугъуз, къакъраяр язава. Германиядин бундесвердин генералри (ВВС-дин отделдин начальник Франк Грефеди, ВВС-дин инспектор Инго Герхартца, космосдин командованидин гъвадин операцияр къиле тухудай центрадин къуллугъчияр Фенскеди ва Фроштеттеди) Крымдин муьгъ тахъай мисалдай, чи улкведин военный карханаяр, базаяр ракетайрай ядай планар тукълуьрзава. США-дин пентагондин къил Ллойд Остина «Украина магълуб жез хъайитла, НАТО Россиядихъ галаз дяве авуниз мажбур жеда» лугъузза.

Евросоюздин гъакимдарриз ва и еке тешкилатдик акатзавай хейлин улквейрин къилера авайбуруз Россиядиз авай такланвиллин а къил авач. И карни гила ачухдиз дуьздак акъатзава. Абуру Украинадин миллетбазар магълуб хъун гич къабулзавач. «Чна ихътин кардиз рекъ гудач, Украинадиз вири рекъерай куьмек гуда. Ам бес къадарда пулуналди ва алай аямдин, Россиядин яргъал шегъерарни барбатдай яракъралди таъминарда лугъуз малумарзава. Чпелай алакъдай алчах крарни ийизва. Европадин вири улквейрал харж вегъенва ва миллетбазриз гудай пул къватлава. Къве миллиард доллардив агакъна къватлава. Франция, Чехия, Германия, Греция, Польша Украинадиз яракъар (ракетаяр, самолетар, БПЛА-яр) рекъе тваз гъазур хъанва. Абуру «Магълуб жезвай Киевдихъ лацу пайдах хаждай виклеговал хъун герек я» лагъай Римдин папа Францискдихъни яб акалзавач. Ислягъ инсанар рекъизвай дяве давамарунин терефдарар яз майдандиз экъечзава.

Ихътин звер гунрин, лагълагърин сагибар гъеле 2007-йисуз Россиядин Президент Владимир Путин Мюнхенда виликамаз хабардарнай: «Россия агъзур йисарин тарих авай члехи улкве я. Ада гъамиша садалайни аслу тушир къецепатан сиясат тухудай ихтияр ава. Чаз международный праводин бинелу принципар мадни гъаф члурзавайди аквазза. За фикирзавайвал, НАТО-ди вичин сергъятар генгеншарун альянс модернизация авунихъ ва я Европада хатасузвал

таъминарунихъ галаз алакълу я лугъуз жедач. Ида, акси яз, садаз садан патай ихтибар тлимиларзава. Агъунва хъи, военный къуватар ишлемишунин гъакъиндай кърар къабулдай ихтияр авай тек са механизм анжах ООН-диз Устав я. Европада ракетайрикай хуьдай акси систематин элементар эцигунин планри чак къалабулук кутун тавуна тадач...»

Гъа и члавузни, гуьгъунин йисарани В. Путина жуьреба-жуьре мярекатрал США-ди, Рагъаклидай патан бязи улквейри Россиядин Федерациядиз талукъ яз тухузвай акси, хаинвиллин сиясатдихъ бине авачирди, ада меслятдал, санал къвалахунал, улквейрин, халкъарин арада дуьзгун алакълу гегъеншарунал, мягъкемарунал тегидайди тикрарнай. Украинада, халкъди хъанавай гъукумат алудна, цлудралди ислягъ инсанарни къена. Улкведин къилиз атайбуру, англосаксрин куьмек галаз, дяведин гъалариз рекъ ачухна. Ислягъвилелди, икърар кутлунналди гъализ кланзавай месэла лап клевера туна. Чи улкведин Президентдиз гафар садбур лугъуз, Германиядин, Франциядин ва маса улквейрин къилера авайбуру крар чпиз кланибуру авуна. Путина хиве къурвал, абурухъ мад агъадай себебар амач.

Владимир Владимировича Федеральный Собранидиз ракъурай Чарче мадни лагъана: чна абуруз (къецепатан чаз акси улквейрин къиле авайбуруз) са шумудра лагъана, амма абуру зи гафарихъ яб акалнач. «Авайвал лагъайтла, абуруз дуьньядин гъаф маса улквейра, гъа гъисабдай яз Украинада вуч авунатла, Россиядани гъак! ийиз кланзавай. Чи къвале къалмакъал туна, къенепатай зайфариз. Амма абурун члур фикирар къиле фенач. Абуру ягълалмиш хъана».

Президентдин гафаралди, колониячивилин квал кумаи, вири дуьньяда миллетрин арада къалмакъал, дявеяр твазвай Рагъаклидай патаз Россиядикай чпелай аслу, тухуьзвай зайиф майдан ийиз кланзавай. Саклани тахъайла, абуру Украина гъилик авуна ва адан куьмекни галаз чпин чулава ниятар къилиз акъудиз чалишмишвалзава.

Гъелбетда, чи душманрин мурдар фикирар къилиз акъатдач. Россиядихъ галаз дяве ийиз, Украинадиз куьмек яз къушунар ракъуриз кланзавай, алай аямдин самолетар рекъе тваз кланзавайбуру тарихдиз вил хъивегънайтла, пис жедачир. Алай вахтунда Россиядихъ гъар гъи душмандин гъерекатриз хъайитлани жаваб гудай гужлу къуватар, яракъар ава. Садан виликни ада гилер хаждач. Макроназ, Шульцыз яраб Россиядин къушунар Париждиз, Берлиндиз атана кланзаватла?.. Крымдин муьгъ ягъиз кланзавайбуру, Россиядин яракъдикай чеб ни ва гъик! хуьдатла мадни фикир хъувуртла, хъсан тушни?!

Чаз лап хъсандиз чизва, я Россиядин Президентдиз, Гъукуматдиз, я халкъдиз дявеяр кланзавач. Алатай дявейрин дерт-гъам къени алатнавач. Коллективный Западди гъар са чкадал эзберзавай чапхунчини чун туш. Чи рекъ, умуьр, гележег анжах ислягъвиллинди я. Эгер чи улкведал яракъ гъаз къведайди хъайитла, адан эхир сад я - телеф хъун. Государстводин аслу туширвал, азадвал, гъар са агъалидин саламатвал хуьн патал Россиядин Яракълу Къуватарни, халкъни гъазур я. Улкведин Президентдин гафарикай ингъе гъа ихътин мана хкатзава.

Мерд Али ЖАЛИЛОВ,
РФ-дин ва РД-дин культураддин
лайнхлу къуллугъчи

- Къушарин алемда виридалайни ягъсуз, вафасуз, чпи чеб хуьнилай гъейри, маса са карни чин тийидайбуру заз кукуплар хъиз я, - суьгъбетдик экечна нубатдин сеферда зи дуст Къулибег. - Чпикай абуру анжах гатфариз хабар гуда. Къацу тарарин кукуплар сада-садаз саламар ракъурдай хъиз жеда.

- Яда, кукупри инсанриз хъсан хабарар, муштулухар гузвайди я лугъуда.

- Амма садрани а муштулухар дуьз акъатдач. Табзавайди я муртадри. «Кукуп - са хуп!» - лугъуз, гъарайда. Гъа а хуп!, туьтуьнилай къенез тефиз, ахвахъзава. Тух жезвач къанихар...

- Аллагъди абуру гъак! туьретмишнава. Ваз хъел вучиз къеззава, Къулибег?

- Хъел гъик! къведач? А къанихар масабурун гъисабдай яшамиз жезва. Абурухъ чпин мукар садрани хъайиди туш. Чарабурун мукара какаяр хаз, шарагар жез, гъа мукарин иесийри чпин шарагар патал гъизвай суьрсет нез, члехи жезва ягъсузар. Кукупдин са шарагди маса къушарин вад ша-

тологри лугъузвайвал, 1991-йисарилай, чи обществода шевривал, гъейратсузвал, бедендалди алверун, маса чиркин крар пара хъана. Намусдин къадакъар бушарна. И мукъвара «Бесогон ТВ» программадай къейд авурвал, 1991-йисарилай инихъ алатнавай девирда чина дидейри 50 миллиондив агакъна аялар члурна! Иллаки - Б.Ельцинан девирда. Гила чи са хейлин депутатри, политологри аялар члурунин вилик пад къун патал абортар авунал къадагъа эцигдай закон къабулун талабзава. Федерациядин Советда разивал ганач. Чи телеканалрай парабуру къадагъайри «чинебан абортрин бизнес» вилик кутун, идани демографиядин мадни члур гъалар, азарар, къиникъар арадал гъун мумкин тирди къейдна.

Инсанрикай «кукуплар» ийизвай маса алааматар ава, Дербег, чидатла ваз.

- Лагъайла чир жеда, Къулибег.
- Чи пара папаризни итимриз Европада «азад» хизанрикай хабар хъанва. Чпи лугъузвайвал, «яргълалди умуьрдикай кеф» хжудун патал «жегълвал» хвена къанда. Аялар хун, хуьн гъакъан герек яни лугъузва а муртадри. Ингъе ваз цийи «кукуплар».

- Девлет пара хъуни акъл тлимилардани?

Кукуплар

рагди къанди неда, яни, мукар иесияр терг хъана, кукуприн шарагар амукъа. Факъяр нуьклериз, къушариз чирни жедач чпи чарадан тарашчи хуьзвайди. Са бубат лувар мягъкем хъайивалди, катзава кукуп, гъа вичиз ухарбуру, яни «кукуп - са хуп!» лугъузвайбуру жагъуриз. Хвейибур галай падни абуруз ахвадач.

Им мах туш, Дербег. Имидин ктабрани кукуприн хесетар, яшайишдин къайдаяр ихътинбуру тирди къалурнава.

Заз хъел къеззавайди къушарикай туш. Кукупри хъиз, чпихъ я къвал, я хизан, я аял-куял, я гъвечи-члехи, я жуванди, я патанди авачиз, гъак! вафасузвилелди, келлегуьзвилелди къил хуьз алахъзавай инсанар гъалтайла, риклиз регъай жедач?..

- Агъ, Къулибег, вуна зи чандин гъа тлазвай чкадик хуькуьрна хъи. Вуна лугъузвай хътин шеврияр зални гъалтна. Хизанда сад шевриди гъатун затни туш. Тухумдал «Кукуплар» лакаб хуьни вуч лугъузза? И тухумдин ирид несилда ата-бубайрилай инихъ итимарни, папарни (гъуьлуьз тухвай рушар), чпин аялар таз, ина-ана къил хуьзвайбуру яз, машгъур я. Давам жезва тухумдин ирс. Я тум хкатзавач залумрин. Я, масабур хъиз, инсанрин жергеда гъахъзава. Кукуплар я, къакъан тарарай масабурун мукар вилив хуьзвай. Тахсирар, чпелай гъейри, амай вирибурук кутада. Чпелай хъайибур, чпи хайибур чарабуруз хуьн ибуруз адет я.

- Гила вун зи гъавурда акъуна, дуст. Инсанрин вафасузвал еке бедбахтвал я, Дербег. Инсанар - кукуплар пара жезва. Къаргъадилай картар жедач лугъуда. Кукупларни гъак! я. Кукупри хътин умуьр тухузвай инсанри вуч тазва?

- Къулибег стха, чи обществода демографиядин гъалар, яни агъалирин къадар артухарун, хизанар мягъкемарун патал серенжемар тлимил къабулзавани? «Дидедин капитал» лугъудайда са гъихътин ятлани дегишвал арадал гъайиди хъиз я. Амма...

- Амма инсанар кукуприз элкьуьрзавай крарни тлимил туш. Чи улкведа цийи «демократрин перестройка» къиле фейидалай инихъ, поли-

- Акълудилай шевривал гужлу жезва. Европадин «къайдаяр» къабулзава «акъллуьри». Абуру, европавийри, гъатта са жинсинин мехъерар авун машгъурзава. Аялар маса къачузва инай-анай. Амма ахътинбурукай гъихътин несилар жедачла, лугъузвач.

Им дуьньядин майданда «кукуплар» пара хъанва лагъай члал я, Дербег. Ана, Европада, Америкада чпиз вуч къандатлани авурай. Амма чибур «кукупвиллиз» къил ягъун пара хаталу я, Дербег. Хизанда, гич тахъайтла, агъа клан 4-5 аял хуьн лизим тир. Чина, 1-2 аял хъайилани, хуьз жезвач лугъуз, гъарайзава. Хизан кутуна, ам хуьдай шартлар арадал гъиз кланзамач, дуст. Пул авачирбурулай агъваллуьрун «кукупвал» пара я. Чна винидихъни лагъанай.

- Я Къулибег, чина «кукуплар» артухарзавай къилин себебрикай сад чи жегъллар къвалахдай чкайралди таъминар тавун хъиз я заз. Чи «работодателар» лугъудайбуру, яни бизнесчияр-карчияр ак! вердишарнава хъи, зегъмет члугъузвайдан къайгъуда ерли жезвач. Инсан начагъ хуьнни, чукурзава куьчейриз. Са жуьрединни жавабдарвал а залум нефсетрин хиве твазвач. Аял галай, я туш аял жезвай дишегъллар къвалахал ерлини къабулдач. И факъирри, чебни хвена, аярикай фикирдани? Чклизва гъаф хизанар. Гъеле аялар тахъанмаз. Ихътин гъалдай экъечдай рекъер авач лугъузвани?..

- Чина «кукуплар» артухарзавай маса себебарни ава. Махсус серенжем къиле тухунихъ галаз алакълу яз, улкведа гъалар са бубат четин хуьнни, гъихътин «гъетер», чпиз девлетар гъалал авур олигархар, чиновникар къулай чкайриз гъик! катна! Абурун рикел аялар хуьн, хизанар мягъкемарун алани? Гъина къулай ятла, гъана муг жезва.

Гила а «кукуплар», чеб катая чкайра къулайсузвал гъиссна, мад чиниз хкез гъазур хъанва. Хкеззава чи мукарриз, чун тарашиз... Хаинрихъ ина мал-мулк, девлетар амайди я лугъуда.

- Госдумадиди махсус закон къабулзавалда эхир а «кукуприн» патаяй?
- Мумкин я, Дербег, мумкин я.
- Амма...

Чайдин аламатар

Дуьньяда инсанри хъвазвай шейэричай чай къвед лагъай чкадал ала. Сад лагъай чка, гьелбетда, ци къазва. Гаф китай члалан ча (хъвадай шей, напиток) гафуникай арадал атанва.

Асул гьисабдай китаидинни индиядин чаяр малум я. Чурун (тамун) чай Кыблединни Рагъэкъечдай патан Азиядин чуьллера гьалтда. Китаидин ихьтин чай пуд метрдив агакьна къакьан, гьамиша къацу кул-кус я.

Индиядин (ассамдин) кул 10-15 метрдиз къван хкаж жеда. Ибурулай гьейри, япониядин, цейлондинбурни ава. Цуьк авурдалай къулхъ къазвай «емишда» - къватида тумунин сад-вад твар жеда, чебни - гьеридалди девлетлу.

Гуржистанда чайдин къуд жуьре ава: китаидин, япониядин, манипури ва цейлондин.

Чайдин кул-кусар цурувал квай, ядни гьава хъсандиз кужумдай чилера фарашдакъ экъечда. Тропикрин уьлквейра чай йисан къилиай-къилиз экъечда ва ада цуькни ахъайда. Чи уьлкведин къиблепатан района лагъайтла, сентябрдиз цуьк ийиз эгечда, та аязар галуьдалди. Тум цайилани, экъечда, чубукарни кутаза жеда чилик, пунарилай къвезвай зугьварни.

Чайдин кул-кусриз хъсан чилер, гелкъуьн герек я. Абуру хуьн патал тамун зулар кутунихъ еке метлеб ава. Хъсандиз гелкъвейла, чил миянарайла, вахт-вахтунда дуьздакъа герек авачир ва къурай хилер атлайла, чайдин пешерин къакьан бегьерар къватл хъийиз жеда.

Чайдин лап къадим ватан, центр Китай я. Гьеле 2700 йис чи эрадал къведалди и уьлкведин гьилин къинра и набататдикай деллар ава. Анай чай Рагъэкъечдай патан уьлквейриз, гуьгьунлай Рагъаклидай патазни чклана. Ишлемишиз, хъваз гьикл, гьина башламишайди я лагъайтла, и жигьетдай риваятар, ихтилатар гзаф ава. Бязи чешмейра къейднава хь, Китаидин махарик квай император Нунан гьиле ругур цив ацанвай чашка авай. Адаз садлагъана гару гъайи са шумуд пеш аватна. Арадал атай жевгьер гьакимдиз пара бегенмиш хъаналда. Ада ам, дуркунрин, жигерин ва маса азарар акатайла, къиздирмади тади гузвайла, меки хъайила, дарман хъиз ишлемишун теклифна вичин патарив гвайбуруз. Чайдихъ гьакьикъатдани гьа ихьтин «гьунарар» ава лугъуз хуьн четин я. Амма гуьгьунлай виш йисаралди алмир авур ахтармишунри къалурна хь, чайдихъ бязи уьзуьррин вилик пад къадай, уьмуьр яргъи ийидай аламатар авазва.

Урусатдиз гьикл ва мус акъатна чай? Сифте яз - XVII асирдин 40-йисара. Амма гьенгешдиз ишлемишиз анжах XIX асирдин сифте къилера эгечна. Европадиз чай XVII асирда Китаидай голландвийри гьана ва дарман квай хъчар авай гъвечи туьквенрай маса гуз хъана. Урусатдиз чай, бязибур тестикъарзавайвал, Европадай ваь, Азиядай акъатна.

Бязи чешмейра, месела, календарра, къейднава хь, гуя чай Иван Грозныйдиз монголрин ханди пишкешна, ада вичиз жунгав багъишна лугъуз. Маса чешмейра ханди урусин посолдиз чай вичиз багъа хам алай хундузар-цуцулар гьана лугъуз гайиди къейднава.

Урусатда чайдин кулар-тарар гьенгешдиз цунин къвалах 1883-йисуз башламиш хъана: къецепатай и набататдин тумар, чубукар, къелемар гьана ва абуру Крымда Никитский ботаникадин багъда цана. Ана шартлар кутугайбуру тахъайвилляй а къелемар Сухумидиз хкана. Чи уьлкведа чайдин набатат гьенгешдиз чуклуник агроном И.Клиппенан еке пай ква. 1895-йисуз ам чай гзаф битмишарзавай уьлквейриз экспедициядиз фена ва анрай чайдин къелемарни тум хкана, Батумидин патарив цана. СССР-да чай асул гьисабдай Гуржистанда, Азербайжанда ва Краснодардин крайда гьасилзавай. СССР-да, къиле чайдин

ва субтропикрин культурайрин илимдинни ахтармишунрин институт аваз, чай битмишардай гьенгеш къурулуш (сеть) арадал гьанвай.

Чайдин жуьреяр лап гзаф ава, чебни вири гьа са набататдикай арадал атанва. Къацу, чулав ва яру чаяр малум я. Чулавди гзафни-гзаф Европадани Америкада хъвазва. Виридалайни къадим чай къацуци я, ам асул гьисабдай японвийрини китаидийри хъвада. Кватлай пешер, кульуь авуна, гьавадал къурурайла, абур химиядин дегишвилер къиле физва. И карди чулав чайдиз къетлен дад гьизва. Къацу чай хуьн патал пешерик сифте чим кутаза ва къурурзава. Нетижада пешерик, яни чайдик, къацувал кумуькьзава.

Пуд рангунинни чаярихъ сагъардай лишанар ава. Абурук квай полифенолрини флавоноидри бедендин клеткаяр хасаратвилерикай, зарар хъуникай, уьзуьррикай хуьзва. Чайдик фторни квайвилляй ада сарар-сухар уьзуьррикай хуьзва, сиве жедай бязи хаталу бактерияр тергзава.

Икл, чайди чи уьмуьрда еке чка къазва. Меки хъанваз, кефиряр чуру хъайила, гзаф къвалахна ва я яргал режъай хтана, галатнавайла, чна чай хъвазва. Къвализ мугьман-итим атайлани, чна вилик чай эцигзава ва икл мад. Ишлемишзавай яд гьикъван михъиди, чайдин векъ гьикъван хъсанди яз хъайитла, гьазурзавай чайни гьакъван дадлуди, хушди жезвайди сир туш. Чил хазина я, яд - къизил гъавайда лугъузвани бес!

Европадин халкъарикай чай хуьнин жигьетдай чемпионар ирландвийр яз гьисабзава. Абуру йиса гьар сада 1724 чашка чай хъвазвалда. Къвед лагъай чкадал англичанар ала - 1650 чашка.

Чайдик витаминар ква. Икл, Р витаминди беденда иви къекъуьн хъсанарзава. Яру хъанвай (воспаленные) вилер чайдалди чуьхуьн хъсан яз гьисабзава.

Къацу чайдик С витамин гзаф ква, чулав чайдик лагъайтла, - 10 сеферда тлимил. Гъавилляй чулав чайдиз лимон ва я чухлумлар вегьеда, гьикл хь, Р ва С витаминри къилди-къилди ваь, санал хъсандиз таъсирда.

Къурурनावай плинйрихъ галаз чай хъвайиди яни куьне? Маса лезет я!

Атирлу чай гьазуриз алакьунни уstadвал я. Къуй дуьнья - ислягъ, мублагъ, инсанрин дуланажагъ, гьал-агьвал - хъсан, чаяр вилик эцигна, камаллу, насигатлу, шад суьгьбетар пара хъурай!

Камаллу папари чпин пияниска итимриз эрекьдилай чай хъсан тирди субутзавай, акьуллу меслят къалурзавай, чайдалди дуьз насигат гуз, абуру сагълам уьмуьр тухунин рекьел хкизвай дуьшуьшарни авачиз туш.

*Акьуллу бязи папари,
Юкъва аваз камари,
Ванер ийиз таз къапарив,
Итим хайи, шад йишъара
Хъсан члагай суфра къурмишда,
Гьар са затл алаз, дуьзмишда.
Хинклар, шийер, уситла,
Емишар, няметар жеда.
Итимди гъарайитлани,
Эрекьдиз анал гудача.
Итимдиз папа багъишда
Багъа тир савкъат гимшишдин -
Нур гуз къвазнавай самовар,
Къвалални хъневаз и гафар:
«Зи иерамиди, чан итим,
Зегьметда хъанвай лигим,
Техжедайвал вун мад начагъ,
Эрекьдин чкадал хъухъ на чай!»*

** * *
Къили гила авунай ван
Хъхъанва итим лап клубан.
Къедекни хци пер гъилеваз,
Къацариз яд гуз, никлева,
Зарбачийрин къевеклева.*

(Гъазурайди - Ш.ШИХМУРАДОВ)

Инсан ва марифат

Майрам МАГЪАМДАЛИЕВА

Хва хъуй, руш хъуй - диде-буба-диз аялар вири сад я. Агакьнавай велед эвленмишун гьар са диде-бубадин къилин мурад я. Руш гъульуз гузва, гададиз свас гьизва лагъайла, гьикъван шад жеда. Хъиз гьихътин свас къисмет жедатла, руш гьихътин къвализ аватдатла, виликамаз садазни чизвач. За са шумуд жегил дишегьлидихъ галаз суьгьбетар авурла, абуру гьарда вичин уьмуьрдикай, яшайишдикай чпин фикирар ачухна.

ЭРЗИ. - Зун гьеле гъульуз фенвач. Эгер физ хъайитлани, къари-къужа авай хизан къандач. Эгер гадади мехъерардалди абурувай чара жеда лагъайтла, зун рази жеда, тахъайтла, - ваь.

ЛАЗИЯТ. - Чи хизан писди туштлани, арада къалар жезва. Чаз са аялни ава. Заз хизандихъ галаз санал яшаммиш жез къанзава. Итимди заз яб гузвач. Ада диде-бубади вич хана, хвена, члехи авунва, гила абуру яшлу хъанва, абуруз чавай куьмек къанзава, вазни са маний-

тушни бес! Яшлу инсанриз гъурметна къанда. Дарвални, гьенвални гьабурузни аквазва.

Бязибур къари-къари лугъуз раханда. Вучиз къари жеда, диде тахъана? Ада вичелай алакьдайвал вири крар ийизва, аялрихъ гелкъвезва, чун къвалахдилай хкведалди, къвале чими хуьрек гьазурзава, пек-партал чуьхуьзва. Члехиди ятлани, са кар ийидайла, чални меслят гьизва. Мад вуч къанда? Члехибурун гъавурда гьатун важиблу я. Аялризни абуру гзаф къанда. Чи меслятвал акваз, зи юлдашни шад ва бахтлу я. Ада зазни гзаф гъурметзава.

«Чан свас, къилди къандатла, къвалер дегишна, куь муг къилди ийидани?» лагъана жузунай садра дидеди.

«Я чан диде, вунни дах къилди туна, чун вучиз чара жезвайди я? Абуру вуч ихтилатар я? Куьне заз хва багъишнава. Заз квехъ галаз хъсанзава. Заз аквазва куь зегьметар. Абуру вири чунни чи веледар патал я. Чун квез гьамиша вафалу жеда» лагъана жаваб хгана за.

Ихьтин акьуллу сусарни къариярни

Ферлибур хъурай!

вални ийизвач, зазни вун хуш я, ваз мад вуч къанзава лугъузва. Куь къвале заз къандайвал яшаммиш жедай мумкинвал авач. Заз къандайвал тахъайтла, зун вакай хъфида, жаваб хгана за.

Де килиг. И гафар эхиз тахъана, за Лазиятаз са къве гаф лугъун къетна.

- Чан бала, вун гьеле жегьил я. Ви хурхуда аял ава. Эгер ваз ви бала ширин ятла, жуван къиле чуру фикирар твамир. Вун чара хъайитла, аял я бубадидай, я дидедай жеда. Ви хатур тахазвай къвале вучиз вуна къал твазва? Санал къан тахуьн ви бахтсузвилиш лишан тирди риклелай алудмир. Вав гвайбур эхир къил пашман жедай ихтилатар я. Чан руш, къвализ - къвал, дидедиз - диде, бубадиз буба лагъ.

Мукьва-къилийриз гъурмет ая. Акьуллу гаф яхъ. Садра мийир лагъай кар мад хъийиз алахъмир. Жуван къвал масадаз маса гумир. Чара хъана лагъай риклин тлал са диде-бубадихъни галуь тавурай. Хъфин-хтун жува-жув вилляй вегьин, гъурметсуз авун я. Жезмай къван гъурмет ая, сада-садан хатур хадайвал мийир.

Мад са сусакай. И гафар заз вич гъульуьн диде-бубадихъ галаз 8 йисуз санал яшаммиш жезвай Тейлидидивай ван хъана.

- Чун санал яшаммиш жезва, - лагъана ада, - инлай къулхъни жеда. Зун зи итимдилай, зи къве аялдилай, диде-бубадилай гзаф рази я. Абуру зи дамах

ава. Аферин! Бязибур лугъуда хь, гуя бахтунивай я. Бахтни жуван гьиле авачни бес?! Бязи жегьилар, папар гъайила, лап фад дегиш жеда. Абуруз чпин чурудини гъахълу яз, масада лугъузвай къенидини чуру яз аквада. Акьуллу суса я гъул, я адан диде маса гудач, писди гьалтнаваз хъайитлани, къени хъийиз алахъда.

Эхъ, адалат авай къвале гъурметни жеда. Анай гаф къежел акъатдач. Адалат, гъурмет авай чкада жезвайди я. Хизан хуьдайда хуьрни хуьда, - гъавайда лугъузвач. Къуй виридан хизанар къени хуьй!

Са бязи сусари «заз и къвале са гъул авайди я, гьикл хъайитлани, за заз къандайвал ийида» лугъуда. «Заз зи мукьва-бур бесрай», «заз вибур герек туш» лугъудайбуруз, гьелбетда, гафунини, лашунини, лапашрини тлардач. Гена вун беябурни хъийида.

Са къариди сусаза лагъаналдай: «Я чан бала, ша вун Аплагъдиз килиг. А вун физвай рехъ чуруди, къванери къунвайди я. Вун вири физвай дуьз рекъиз хъша». Суса ихьтин жаваб хгана: «Заз куь дуьз рекъелай гьа зун авай хъутлал рехъ бегенмиш я. А дуьз рекъай жув вач...»

Диде-бубадин зегьметар садавайни ахгакъариз жедайди туш. Абурун къадир хуьн, гъурмет хуьн важиблу я. Пака квейкайни гьар садакай къари-къужа жедайди риклелай алудна виже къведач эхир.

Цуьквер

Илигна марф къвазвайтлани, ам са герендилай акъваз хъана, рагъ атана. Цавуз хважамжамди вичин нурар чукурна. Гьа и арада Али халуди вичин балкъан гъаятдиз акъудна. И кар акур гъвечи Марата адавай хабар къада:

- Я халу, вун и марфадилай гуьгъуниз гьиниз физва?
- Зун, чан халудин, атла Къуза учас-ток аку, - гъаниз.
- Вун аниз вучиз физвайди я?
- Зун, чан хтул, и балкъанди векъ тлуьн патал.
- Халу, чан халу, зунни твах ман вахъ галаз.
- Эгер вун ви дидеди ракъурайтла, тухуда.

Дидедай ихтияр къачуна, гада шаддиз хтана, вичиз ихтияр ганвайдакай халудиз малумарна. Абуру къведни балкъандал акъахна, къуза галай патяхъ ериммишна. Къацу чуру акур балкъанди винелди гьерекатзавай.

Чкадал агакьайла, Али халуди хтул-

диз цанвай салар, цуьквери безетмишнавай майданар къалурна. Ада гьар жуьредин рангарин цуьквер къватна, ахпа Али халудивай абуру вучтин цуьквер ятла хабар къуна.

- Халу, и хъипи цуьквериз гьикл лугъуда? Абуру - дуьдгвер цуьквер, лацубур чултран цуьквер я. Хъипи цуьквер, къурурна, хуьрекдиз вегьеда, лацубур дармандин цуьквер я.

- Лацубурни къурурзавайди яни?
- Эхъ.
- Ятла, за хъипи цуьквер дидедиз, лацубур духтурриз гуда. Къуй абуру чи азарлуьриз дава-дарман авурай.

Гадади хейлин маса цуькверни къватна. Югъ нянрихъ элкьевена, абуру хъфиз рекъе гьат хъууна.

Вичив гвай цуькверал гьейранвалзавай Марата, «диде, за ваз цуьквер гьана-е» лагъана, хъипи цуьквер дидедив вугана.

Пакадин юкъуз Марат, вичин дустарни галаз, цуьквер, къватлиз Къузадиз фена. Абуру чултран цуьквер къватна, къурурна, аптекадиз вахкана. И кар акур аптекадин заведующийди школь-никриз чухсагъул лагъана.

УИС-дин – 145 йис

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

12-мартдиз Махачкъалада, Урусрин драмтеатрда, Россиядин уголовно-исполнительный кърулушдин (УИС) 145 йис тамам хъуниз талукъарнавай шад мярекатда Дагъустандин Гьукуматдин Председателдин заместитель Рамазан Жафаровани иштиракна. Анал республикадин УИС-да зегьмет члугъазвай 10-далай виниз ксарив шабагъар вахкана. Гуьгъуьнлай концертдин еке программа къалурна.

Лишанлу вакъиадихъ галаз алакъялу яз, РФ-дин Президент В.Путина, Россиядин ФСИН-дин директор Аркадий Гостева - тебрикдин чарар, международный космический станциядай космонавт, Россиядин Игит Олег Кононенко, Роскосмосдин космонавтар тир Николай Чуба ва Константин Борисова УИС-да зегьмет члугъазвайбуруз ва ветеранриз сувар тебрикнавай видео рекъе тунвай.

УИС-дин 145 йис тамам хъунин сергъятра аваз, и йикъара Махачкъалада, 3-нумрадин силсидин изоляторда (СИЗО), жегъил къуллугъчийри присяга къабулуниз талукъарнавай серенжемни кыле фена. Ана идарадин кыле авай ксари, гъакл къуллугъчийри иштиракна.

Мярекат СИЗО-дин начальник, кьенепатан къуллугъдин полковник Варис Сулейманова, жегъил пешекаррихъ элкьвена, къуллугъдин везифаяр намуслудаказ кылиз акъудун, къачунвай чирвилерикай къвалахда тамадаказ менфят къачун алхишна. Присягадин гафар жегъил къуллугъчийр патал абурун къвалахда кылин тереф жедайдахъ умудлувал къалурна.

Уголовно-исполнительный кърулушдин къуллугъчидин пеше хкъягъналди, гъукумдин векилар яз, куь хивез куь-

«ФСИН-дин вилик акъвазнавай везифайрин важиблубли къуллугъчийривей пешекарвилдин виниз тир ерияр, принципрал кевиввал, низам-къайдадал амал авун истемешзава. Кевлай, куьне члугъазвай намуслу зегьметдилай уьлкведа закон ва къайда хуьн, гъар са касдин хатасузвал таъминарун аслу жезва.

Къейд ийиз кланзава хъи, эхиримжи йисара УИС-да тахсиркарвилер авунвайбурун ихтиярар хуьнихъ, дуьз рекъел хкидай идарайрин материально-технический база ва яшайишдинни дуланажагъдин шартлар хъсанарунихъ элкъурна, еке дегишвилер кыле фена. Азадвилерикай магърум тавуна, жаза гунин институтдикай яваш-яваш менфят къачузва.

Къуллугъдин ветеранриз, гьелбетда, кьетлендаказ сагърай лугъуз кланзава. Кевехъ виридахъ агалкъунар, мягъкем сагъвал ва хизанра хушбахтлувал хъурай!» - кхьенва В.Путина вичин чарче.

* * *

не еке жавабдарвал къачузва. И пешеди кевей инсанвилдин виниз тир ерияр истемешзава: жуьрэтлувал, намуслувал, гъахълувал, - къейдна ада.

Серенжемдин сергъятра аваз, УИС-дин къуллугъ кыле тухуз атанвай жегъил 10 касди къвалахдин рекъяй юлдашрин вилик присяга къабулна, Россиядин

Федерациядин Конституциядал ва законрал амал авунин, гъакни хиве авай везифайрив намуслудаказ эгечлуни кын гана.

Мергъяматлувилин къанунралди

Са шумуд югъ идалай вилик Россиядин ФСИН-дин (Федеральная служба исполнения наказаний) Дагъустан Республикада авай Управленидин «Инженер-вильини техникадин рекъяй таъминарун центр» (ЦИТО) ФКУ-дин (федеральное казенное учреждение) къуллугъчийр яшар тамам тахъанвай аялар патал Махачкъалада кардик квай реабилитациядин центрадиз мугъман хъана. Дагъустандин уголовно-исполнительный кърулушдин идарайра зегьмет члугъазвайбурун коллективри яшайишдин идарайриз къаюмвал авун, абуруз куьмекар гун, мергъяматлувилин къанунралди ихътин серенжемар кыле тухун фадлай хъсан адетдиз элкьвенва. Уьмуьрдин четин шартлара гъатнавай аялриз куьмекар ва шадвал гун патал ихътин гуьруьшар мукъвал-мукъвал кыле тухузва.

И сеферда яшайишдинни реабилитациядин центрада авай гадайринни рушарин патав Дагъустанда авай УФСИН-дин ЦИТО ФКУ-дин кьенепатан къуллугъдин майорар тир Шамил Насрудинов, Мегъамед Омаров ва кьенепатан къуллугъдин старший прапорщик Эльбрус Гебеков атанвай.

Реабилитациядин центрадин коллективди ва аялри мугъманар хушвилелди къабулна. Гадайрини рушари абуруз концертдин программа къалурна. Авур кьюлер, тамамарай маниери ва клелай ширри мугъманрин гуьгъуьларни хкажна.

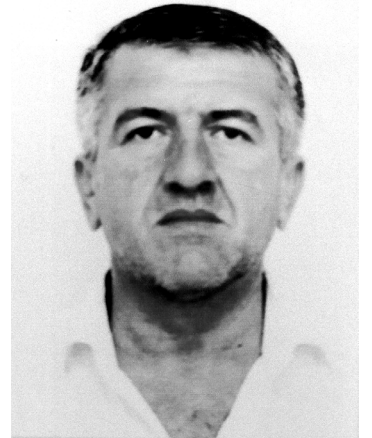

Концертдилай гуьгъуьниз мугъманри аялрихъ галаз суьгъбетарна, абуруз насигъатар гана, клелунра, уьмуьрда агалкъунар хуьн, мурадар кылиз акъатун алхишна.

Эхирдай идарадин коллективди мугъманриз сагърай лагъана, мергъяматлувилин къанунралди кылиз акъудзавай серенжемрикай аялар патал чехи менфят хкатзавайди, абурун риклер ачухарзавайди къейдна.

Везифайрив – намуслудаказ

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ,
тарихчи, РФ-дин писателрин ва журналистрин союзрин член

Вахт санал акъвазнавач, ам, датлана авахъзавай гурлу вацл хъиз, гьерекадик ква. Тарихдин са куьруь вахтунда дуьньядин карта, гъалар лап дегиш хъанва. Яшлу ксариз чпин уьмуьрда лап фад хъайи крарни накъ, вилик квай йикъара хъайибур хъиз аквада... Цналви зани зи дуст, мукъва-кыли, фиригъви Абдулазизов Улубая алатай асирдин 50-йисарин юкьвара Хивда школа-интернатда санал клелнай. Анаг акъалтларайла, чун къакъатна. Ам - Москвада хуьруьн майишатдин академиядиз, зун Махачкъалада ДГУ-диз гъахъна.

Келунар акъалтларайдалай гуьгъуьнизни чун мукъвал-мукъвал сад-садаз аквадай, хийир-шийирдик жедай, къвалахдин рекъяй сад-садал алуькдай. Адазни, зазни Хив райондин «Сафаралиевский» совхоздин директорвилдин везифаяр кыле тухун къисмет хъана. Чна гъукуматдиз, халкъдиз агъзур тоннралди хуьруьн майишатдин - малдарвилдин, магъсулдарвилдин продуктар гъасилунин, маса гунин кардани жавабдар къуллугъ кыле тухвана. Гзаф мергъяматлу, инсанперес кас тир Абдулазизов Улубаякай за виликдай кхьенай. Къенин макъалада заз адан уьткъем хкикай - **Гъалаудин АБДУЛАЗИЗОВАКАЙ** суьгъбет ийиз кланзава.

Гъ.Абдулазизов Фиригърин хуьре 1965-йисан 30-июндиз дидедиз хъана. 1971-1982-йисара ада Цийи Фиригърин школада клелна, анаг хъсан къиметралди акъалтларна. 1983-1985-йисара ада СССР-дин Яракълу Къуватрин жергейра къуллугъна.

Армиядай хтай уьткъем жегъил ДГУ-дин экономикадин факультетдиз гъахъна. Анаг агалкъунралди куьтягъай жегъил пешекар Брянскдин областдиз къвалахал рекъе туна. Ина вичин везифаяр гъакъисагъдаказ кыле тухвай ам гуьгъуьнлай Дагъустандиз хтана.

1992-йисуз ам Дагъустандин МВД-да жавабдар къуллугъдал тайинарна, ада ОСН-дин взводдин командир яз къвалахна. Гуьгъуьнлайни ада Дербентдин ГОВД-да ОБЭП-дин оперуполномоченный, 1998-йисалай и отделдин начальник яз гъакъисагъвилелди вичин хиве авай везифаяр кылиз акъудна.

Рикел хкун тавуна жедач, а вахтар

четинбур, халкъдин арада низам-къайда амачирбур, гъар районда бандитрин дестейри кыл хкажнавайбур, Ельцина США-дин кыле авайбурун писпидал къуьлзавайбур тир.

Хив райондин ОВД-дани крар пайгардик квачир. Къанун-къайда тунин къвалахда агалкъунар авай кьенепатан къушунрин жавабдар къуллугъчи Гъ.Абдулазизов Дагъустандин МВД-ди Хив райондин ОВД-дин начальниквиле рекъе туна. И райондин тамарани инлай-анлай террористри «гумар акъудзавай». Къвалахда лигим хъанвай бажаргълу регъбер Гъ.Абдулазизова сифте РОВД-дин еке коллективда къайда туна. Ахпа жемиядин куьмеки галаз районгълияр, абурун мал-девет хвена. Хата-лу тешкилатар тергна.

2000-йисуз виклеь командир мадни жавабдар къуллугъдал - Къиблепатан Дагъустандин районрин ОБЭП-дин начальниквиле тайинарна. 2002-2007-йисара ам МВД-дин криминальный милициядин начальникдин заместитель тир.

Гъалаудин Абдулазизоваз уьмуьрда секинвал чидач. Отставкадиз фейидалай гуьгъуьниз (2007-2008-йисара) ада Дагъогни шегъердин администрацияда чилерин ва эменнидин отделдин начальниквиле зегьмет члугуна. 2008-йисалай терроризмдиз акси комиссиядин отделдиз регъбервал гуьзва.

Къанун-къайда хуьнин рекъе дурум-лудаказ къвалахзавай игит хва гъукуматдин цлудалай виниз чехи шабагъриз лайихлу хъанва. Чи мурад адахъ, гъакни намуслудаказ, гъакъисагъвилелди хайи халкъдиз, Ватандиз къуллугъзавай виридахъ мягъкем сагъламвал, хизанра хушбахтлувал хуьн я.

МВД-дин пресс-къуллугъди хабар гуьзва

9-мартдиз полициядин дежурный частуниз Стлал Сулейманан райондай тир 35 йиса авай агъали арза гъаз атана. Ада малум тушир касди вичин 260 агъзур манатдин къимет авай «ВАЗ-217030» автомашин чунъухнавайдакай хабар гана. Итимдин гафаралди, нянин вахтунда ада иесийрив заказар агакъарзавай ва машин Белихдин туьквендин патав акъвазарнавай. Машин худ кваз туна, ам 10 декъикада патав гвай гастрономдиз гъахъна. Машин юзайди чир хъанмазди, итим тадиз куьчедал экъечина, машин акъвазариз алахъна. Вичелай и кар алак тавурла, ам полициядиз арза гъаз атана.

Полициядин къуллугъчийри тади гъалда къабулай серенжемрин нетижада тахсиркарвал авунай шак физвайди кьуна. Ам Махачкъаладай тир 46 йиса авай агъали яз хъана. Адан гафаралди, ички хъванваз, ам посёлоқда къекъезвайла, чкадин туьквендин патав адаз водитель авачир худ янавай машин акуна ва ам гъалунин темягъ аваз гъаз катун кьетна.

Тахсиркарвал авунай шак физвай кас ички хъванваз машин гъалун себеб яз прайрикай магърумнавайди тестиькарнава.

Машин гъаз катунай РФ-дин УК-дин 166-статьядай уголовный дело къараргъарнава.

* * *

11-мартдиз полициядин дежурный частуниз Каспийскда тир 42 йисан яшда авай агъалиди вилик квай йифиз малум тушир пуд касди, гуьналди адан къвализ гъахъна, анай 45 агъзур манат пул ва мобильный телефон чунъухайдакай хабар гана.

Полициядин къуллугъчийри тахсиркарвал авунай шак физвайбур кьуна ва отделдиз хкана. Абуруз 32 ва 25 йисара авай чкадин агъалияр яз хъана.

Итимри чеб зарар гайи касдин къвализ дуьшуьшдай гъахъайдакай лагъана. Абуру, фикир тагана, и квартирадин рак гатана. Анай экъечай итим текдиз авайдал шак фена. Члурун ниятар авайбур къвализ «мугъман хъана». Абурукай сад къвалин иесидихъ галаз рахазвайла, амай къвед «къекъез» башламишна. Пул ва телефон жагъайла, абуруз вахчуна, тадиз анай экъечина.

Чунъухай телефон итимри гадарнавай, пул гъамамда ял ягъуниз харжнавай. Тахсиркарвилей материал къватнава.

Зегьмет - бул бегьердин бине

Хазран КЪАСУМОВ

СтIал Сулейманан райондин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин управленидин начальник Къазиагьмед Къазиагьмедовахъ, адан заместитель Къазиагьмед Абумуслимовахъ ва Эминхуьруьн администрациядин кьил Сабир Юзбеговахъ галаз чун и йикъара и хуьруьн мулкунал кардик квай фермервиллинни лежбервиллин майишатриз, арендаторрин участокриз фена, анра гатфарин чуьлдин кIвалахар киле физвай гьалдихъ галаз таниш хъана.

- Чи хуьруьнвиар чилин кьадиравай, зегьметдал рикI алай инсанар я, - хуьруьн кьилихъ галай уьзуьмлухрин чIехи майданриз вил яна хъиз, лугъзува Сабир Юзбегова. - Агъалийри хуьруьн майишатдин метлеб авай чиликай тамамвилелди менфят кьачузва. Къуд пад багълар, уьзуьмлухар, векьин уьруьшар, теплицайрин майишатар, салар я. Ихтилатрик кваз чун Надир Ягъияеван лежбервиллинни фермервиллин майишатдиз (КФХ-диз) агакьна. Гьасятда кьатIуз жезва: гзаф хилерин майишат я.

Адахъ 36 гектар чил ава. Идакай 15 гектар уьзуьмлухар, амайбур багълар я.

- Надир стха районда хуьруьн майишатдин лап хъсан пешекаррикай сад я, - лугъзува. Къ.Къазиагьмедова. - Ада вичин майишатада производстводин кIвенкIвечи

кьайдаяр ишлемишзава. Кьилди кьачуртIа, тежрибалу агрономди уьзуьмлухрин чIехи паюна яд стIал-стIал гудай кьурулуш кардик кутунва. Гележегда и кьайда амай участокдани ишлемишда.

Алатай йисуз КФХ-да саки 10 гектарда картуфарни цана. Н.Ягъияеваз и кар менфятлу яз ақунач, акъатай харжарни арадал хтанач. Нетижата ада 7,5 гектардин майданра цийи уьзуьмлухар кутуна. Ана цайи чубукарни чкадал гьасилна.

- Чи шартIара уьзуьмчивал менфятлу, къазанжияр арадал гьидай хел я, - лугъзува Н.Ягъияева. - Гектардин бегьерлувили 90-100, бязи участокра 110-130 центнер тешкилзава.

Чаз акурвал, майишатдин гьам бегьердал атанвай, гьамни жегьил уьзуьмлухра хъсан кьайда, михьивал ава. Жергейрин араяр цанва,

тегьенгрин пунариз пер янава, кьурай ва герек авачир хилер атIанва. Мукъвара уьзуьмлухриз гатфарин ятар гунив эгечIда.

Уьзуьмчивилелай гьейри, КФХ ичер, шефтелар, хутар, салан майвayar гьасилунални машгъл жезва. Багъларни хъсан гьалда ава.

- Къе-пака багълариз, уьзуьмлухриз ятар гудай вахт жеда, - суьгьбетдик экечIава Къазиагьмед Абумуслимов. - И кар патал «Аламинский» кьанал (13 км) ремонтна, кьайдадиз гьанва. Хуьруьн мулкуна авай кьенепатан кьаналарни хъсан гьалда ава. Инанмишвал ийиз кланзава хь, хуьруьн майишатдин суьрсет гьасилзавай карханайриз, лежбервиллин майишатриз ва арендаторриз дигидай чикай дарвал жедач.

Хуьруьн мулкуна авай майишатарни арендадин участокра киле тухузвай чуьлдин кIвалахар акур чун анай гуьгьуьлар шад яз экъечIна.

- КIвалах дуьз тешкилнавай Надир Ягъияеван КФХ-дихъ, ина кардик квай амай майишатрихъ ва арендаторрихъни цинин йисузни агалкьунар жедайдал шак алач, - алава хъувуна Къ.Къазиагьмедова.

Эхъ, зегьмет бул бегьердин, агалкьунрин бине я.

Жасмина САИДОВА

Дагъустан жуьрба-жуьреди я. Республикадин умуми майданди 50,3 кв.километр кьазва. Адан 67,4 процент чилер хуьруьн майишатдинбур я, 4,4 процент - цин чкаяр.

Амай мулкар - 527 агъзурни 900 гектар (тахминан 7,3 процент) - тамари кьунва. Гьакьикъатда там квай чкайрин кьадар мадни тIимил я - тахминан 365 агъзур гектар. Амуькьзавай 160 агъзур гектардилай гзаф чилер лагъайтIа, вацIарик, тамун ачух чкайрик, чуьлперик акатзава. Кьилдин муниципалитетар кьачуртIа, виридалайни тIимил там авайбурук Ногъай район (1 процент) акатзава. Тамари кьунвай майдандал гьалтайла, ЦIунти, ЦIумада ва Тлярата районар (26-28 процент) вилик ква. Малум жезвайвал, иллаки кьалиндаказ там экъечIавай районар кьакъан дагъларинбур я. Ихътин чкайра там хуьнин серенжемар кьилиз акъудун, тамарал гуьзчивал датIана тухун четин месэладиз элкъевезва.

Гьаниз килигна, тамар авай гьал ахтармишун патал 2024-йисуз Дагъустанди пилот галачиз идара ийиз жедай лув гудай 11 аппарат (БПЛА) маса кьачуда. Идакай и йикъара республикадин СМИ-рин векилрихъ галаз «Дагестанская правда» газетдин майдандал киле феийи гуьруьшдин вахтунда РД-дин тамарин майишатдин рекъай Комитетдин кьил Вагъаб Абдулгьамидова хабар гана.

Тамар гьавадай ахтармишда

Идарадин регьбердин гафаралди, алатай йисуз республикадилай чIехи майданра тамар кунин месэладикай кьил кьакъудиз алакьна. «Санлай кьачурла, 2023-йисуз тамари цIаяр кьур дуьшуьшар анжах кьвед хъана. Амур тади гьалда туьхуьриз алакьнатIани, нетижата 3,9 гектар тамариз зарар гана», - лагъана Абдулгьамидова, цIаяр хкадарунин карда екез кумек гайи чкадин жемьятдин лайихлувилер кьейд авуналди. Алай вахтунда, В.Абдулгьамидован гафаралди, «Экология» милли проектдин сергьятра аваз, там арадал хкунин ва алуькьзавай цийи сезондин вахтунда бедбахтвиллин дуьшуьшрин вилик пад кьунин кIвалахар киле тухузва. Кьилди кьачуртIа, тамари кьур цIаяр туьхуьрунин, вири жуьредин чилерал кьурай векьериз цIай агъуналди, чил зирзибилдикай михъи авуниз рехъ тагунин, и кардин вилик пад кьунин Сводный план гьазурунин ва тестикъарунин месэлаяр веревирдзава.

«Дагъустан Республикадин мулкунал тамари кьур цIаяр туьхуьрунин Сводный план гьар йисуз, сезон алуькьдайла, гьазурзава. РФ-дин тамарин майишатдин федеральный агентстводин разивал кьачурдалай кьулухъ ам Дагъустан Республикадин Кьили тестикъарзава. Республикадин тамарин фондунин мулкарал кьазвай цIаяр туьхуьрунал Дагъустандин лесопожарный центр машгъл жезва. Центрадин тамара цIаяр кьунихъ галаз женг чIугвадай махсус техника гьазурлухвиллин гьалда ава. Идалайни гьейри, тамухъанвиллин вири майишатра цIаяр туьхуьрунин кIвалах идара ийидай ксар тайинарнава», - лагъана тамарин майишатдин Комитетдин регьберди. Ада кьейд авурвал, алай йисан цIаяр кьунин хаталувал авай сезондиз гьазур хьунин кIвалахар Дагъустандин тамухъанвиллин вири майишатра ва центрада гьатта вахтунилай фад киле тухузва. И жигьетдай тамухъанвиллин майишатри районрин администрацийрихъ галаз икьарар кутIунзава.

В.Абдулгьамидова малумарайвал, 2023-йисуз республикадилай тамун участокар кирида вугунин нетижата кьезезвай къазанжияр кьадарни гзафариз алакьнава. Пландин бинделлаз гьуьлемишзавай 80 миллион манатдин чкадал алатай йисуз тахминан 104 миллион манат къазанмишиз алакьнава. ГьакIни ада республикада тахтаяр гьазурдай кархана ачухдай планрикайни суьгьбетна. «Чи тамара экъечIавай тарарин тахтаяр вини еридинбур я лугъуз жедач. Абурукай багъа мебель гьазурун четин кар я. Гьа са вахтунда республикадин промышленный карханайриз тахминан 20 агъзурдав агакьна поддонрин (керпичар ва маса шейэр эцигдай) игътияж ава. Амур гьазурдай производство чавай кардик кутуртIа жеда. И месэла чаз республикадин алишвершидин ва промышленностдин министрстводихъ галаз санал гьялдай фикир ава», - лагъана ада.

Пресс-конференциядал тамарин майишатдин хел патал тIал алайбур тир маса месэлайрикайни рахана. Кьилди кьачуртIа, ихтилал кIарасдикай цIивин авун патал тарар атIуникай, тамун участокра капиталный эцигунар авуникай, гьа жергедай яз, инсанри чпиз яшайишдин кIвалер эцигуникай, кирида кьачузвай чилер лазим кьайдада ишлемиш тавуникай ва, и кар себеб яз, киридин икьарар кьуватдай вегьиникай физва.

«Чи патав инсанар кьезезва, тамун чил кирида кьачузва, чпи векь яда лугъзува. Амма, са тIимил вахт алатнамазди, тарар атIуз башламишзава. Гьелбетда, и кардиз рехъ гана виже кьведач. Кваз такъазвай касдихъ галаз икьарар чIурунилай гьейри, ам гьатта уголовный жавабдарвиллиз чIугвазва. Гьаниз килигна, тамара кIвалахар киле тухудайла, лап хъсандиз фагьум ая: хийирдин кIвалах яни ам, зарардин», - алава хъувуна ада.

Багъманчи Сеферали

Хазран КЪАСУМОВ

Яргъал йисара производство гьакьисагьвилелди зегьмет чIугунай, гьар йисуз емишрин девлетлу бегьерар кIватI хъуьунай ва СтIал Сулейманан райондин экономика вилик тухуник еке пай кутунай мукъвара Агъа СтIалрин хуьррай тир «Садовод» ООО-дин директор Сеферали СЕФИ-КЪУЛИЕВАЗ Дагъустан Республикадин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин министрстводин паттай Гьуьрметдин грамота гана. Ам кIвенкIвечи багъманчидив муниципалитетдин кьил Саид Темирханова шад гьалара вахкана.

Зегьметди инсандал баркалла гьиде лугъуда. Гьакьикъатдани, чилел зегьмет чIугвазвай, суьрсет гьасилзавай инсанриз вири девирра халкьдин патай гьуьрмет хьайиди я. Тебиатдин шартIарал ва кьунвай майданрал гьалтайла, хуьруьн майишатдинбур акатзавай районда АПК-дин хиле 20 агъзурдалай виниз кьилдин ксарин кумекчи майишатри ва 960 кас арендаторри зегьмет чIугвазва. Зегьмет вичин уьмуьрдин игътияждай кьунвай С.Сефикьулиевахъ галаз зун алатай йисуз райондин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин управленидин начальник Къазиагьмед Къазиагьмедова танишарнай. Чун мугьман хьайила, арендатор тир ам хуьруьн кIанихъ галай багъда мичи-вили рангунин «кабардинка» сортунин ири хутар атIунал машгъл тир.

- Сеферали Февралович хътин инсанрикай рахадайла, зи рикIел Максим Горькийди лагъай «зиз зи вири уьмуьрда кIвалахиз кIандай ва чпелай кIвалах алакьдай инсанар халис игитар яз аквада» гафар кьведа, - лугъзува Къ.Къазиагьмедова. - Халкьдин суфра бере-

маз кутIунзавай икьарарин бинделлаз республикадин ва Россиядин шегьерриз рекъе твазва.

- Хъсан еридин, экологиядин жигьетдай михъи продукциядиз райондин кьенепатани муштерийрин патай игътияж ава, гьавилай эмишар чкадални маса гузва, - лугъзува С. Сефикьулиева.

Кьейд ийин хь, багълара цанвай кьелемар чкадал гьасилнавайбур я. Адахъ, емишрин чилер цана, кьелемар гьасилунин, кьелемриз тIур гунин рекъерайни тежриба ава.

- Чи райондин мулкар, иллаки Къасумхуьруьн, Агъа, Кьулан ва Вини СтIалрин чилер багълар кутуниз, емишрин бул бегьерар гьасилуниз кутугай чкаяр я, - лугъзува С.Сефикьулиева. - И кар себеб яз, чи ерийра инвестициядин проектарни уьмуьрдиз кечирмишзава, виниз тир бегьер гудай цийи кьайдадин багъларни кутазва.

Сеферали Февраловича гьисабзавайвал, кьечепатан гзаф уьлквейри Россия патал кьадагъяр эцигнавай алай вахтунда агропромышленный комплекс вилик тухунихъ, хуьруьн майишатдин продукциядин кьадар артухарунихъ еке метлеб ава.

Алай вахтунда ООО-дин зегьметчияр гьиле авай йисан бегьердин бине кутунин кьайгьуйра ава. И йикъара багълариз ятар гузва.

РД-дин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин министрстводин Гьуьрметдин грамота мубарак авуналди, чаз лугъуз кланзава: ви зегьметдин бегьерар мадни артух хьурай, Сеферали Февралович!

Алимдин меслятар

Аялриз тербияни чирвал гунин
бязи терефрикай

Шайдабег МИРЗОЕВ,
А.А.Тахо-Годидин тварауних галай
педагогикадин илимдинни ахтармишу-
нин институтдин сектордин заведую-
щий, ДГПУ-дин профессор

«Школадиз геж тахуй,
Гьич гуьгьуьна жез тахуй,
Илим чира, чан бала,
Зи азиз масан бала»

(Халкдин гафар)

Чун яшамиз жезвай девирда, Рагъакли-
дай патан са къадар улквейр сад хъана,
Урусатдиз басрух гуз алахънава. Чун физ-
вай рехъ гьахълуди тирди, лап Октябрдин
инкйлабдилай, Ватандин Чехи дяведин
женгерилай башламишна, къенин йикъал
къведалди гьакъикъатди субутзава, чи гьар
йикъан уьмуьрди тестикъарзава. Гьукумат-
ди школаривай, диде-бубайривай, вири
жематдивай къачел акъалтзавай гьар са
инсан Ватандиз вафалуьр яз тербиялами-
шун истемешзава.

Малум тирвал, алай девирда аял тер-
бияламишунин къилин везифа школада та-
мамарзава. И карда муаллимди къазвай чка
пара важиблуди я. Къенин муаллимди геле-
жегдин несилдин ахлакъ тешкилуни мес-
ляар гьалзава. И къвалахда муаллимди ви-
ри терефрихъай куьмекар гуниз вири халкъ
ва гьукумат мажбуьр я.

Им хизанди, диде-бубайри аял, несил
тербияламишунин къил кутан тийин ла-
гъай гаф туш. Ваъ! Бязи юлдашар месэла-
дин гьавурда дуьз къазвач. Аял школадиз
фейи йикъалай бязибуру чпин хивяй адаз
тербия гун акъудзава. Диде-бубайрин си-
верай ара-бир ихътин ихтилатрин ванер
къведа: «Бес аял за тербияламишиз хъайи-
ла, муаллимди мажиб вуч авуна гузвай-
ди я? Чаз чи къил чухвадай мажал авачир,
аялдихъ галаз къугъвадай мажал авани?».
Саки гьамиша и гафарин иесияр экуьни-
лай няналди гьукуматдин къвалахал алай,
гьикл къандатлани, гьакл хъуй лугъуз, вичин
къвалин-къан гуьгьуьна авай, вичелай гьей-
ри масадан къадир авачир инсанар яз жеда.
Гила чун месэладин гьакъикъатдал къвен.

Гьуьрметлу къелзавайбуьр, куьне фикир-
мир хьи, аз тербия гунин жавабдарвал му-
аллимдин хивяй акъудиз къанзава лагъана.
Ваъ! Зун тек са месэладикай - аял тербияла-
мишунин карда къилин ва къвед лагъай де-
режадин жавабдарар вуьр ятла, гьадакай,
идахъ галаз сад хъиз, фикир тагана амукъза-
вай тербиядин бязи хилерикай рахада.

Аялдин тербиядин цирер дидедин не-
къедихъ галаз къевезва. Халкъди лугъудай-
вал, аял - къеплина амаз, дана - епина амаз
вердишарда. Аялдин къеплинин патав гьа-
миша жезвай ксар диде ва буба тирвилляй,
абурун тербия аялдин дериндай кужумда.
Вучиз? Дидени буба аялдин виридалайни
муькьва я эхир. Адалайни гьейри, дагъвий-
рин арада лап дегъ заманайрилай мягъкем
чка къунвай диде-бубадин, муькьва-къилий-
рин, яшдиз чехидан гьуьрмет хуьнин адети-
ри диде-бубадин тербия гужлуди хуьни
рехъ гузва. **Им сад.**

Къачун чна хуьрерин школаяр. Аял сят-
дин муьжудалай сятдин къведалди муал-
лимдин вилик жезва. Классдилай къеце
аялрихъ галаз тухвана къанзавай къвалах за-
йифдиз эцигнавай школада - мадни тимил
вахтунда. Суткадин амай церид сятда аял
къвале ава. Вахтунин жигъетдай къвал, хизан
школадилай хъсан шартлара хуьни, диде-
бубади, хизанди аялдин ийизвай тербиядин
таъсир артух тирди къалурзава. **Им къвед.**

Эгер муаллимди классдин коллектив-
дин арадай къилдин аял акун, вахтунин
къитвилляй адахъ галаз тербиядин къвалах
тухун четин ятла, диде-бубадиз чпин аялар,
гьилел алай туплар хъиз, гьар терефрихъай
хъсандиз акъазва. **Им пуд.**

Къуд лагъайди. Къенин йикъан аял тек
са диде-бубадин велед тирди хъиз, чи Уру-
сатдин, Дагъустандин гражданинни я. Иниз
килигна, аял тербияламишунин карда диде-
ни буба тек са чеб чпин вилик ваъ, гьакл гьу-
куматдин виликни буржлу я. Аялдикай не-
инки диде-бубадин, гьакл гьукуматдин даях,
къуллугъда акъваздайди хуьн чарасуз я.

«Диде аялди тлебиатди ганвай терби-
ячи я. Ада аялди ийизвай таъсир гьикъ-
ван зурбади ятла, чаз аял сифте йисара
чехи хуьни къалурзава. Месэла, ада гьикл
тербияламишдатла, кар гьадал ала», - ла-
гъанай педагог Н.К.Крупскаяди. Дуьз я, аял
тербияламишунин сифте варцар ва йисар
иллаки важиблу я. Аялдин бедендихъ гел-
къуьнихъ галаз сад хъиз, адахъ галаз жез-
вай диде-бубадин алакьади адак марифат-
дин сифтегъан дуьлулар кутазава. И сифте
дуьлурилай аял наз гьайди, сарсахди, тек
са вичин гелкъвена къандайди, мискиди,
тахъайтла, гьуьрметлуди, зегъмет къандайди,
диде-бубадиз, халкъдиз, ватандиз вафалу-
ди жедади-жедачни аслу я.

Къачун чна ихътин са мисал. Шехъза-
вай аял хуькуьрун патал гьар са чехида ви-
чиз чидай амалар, къайдаяр ишлемишда.
Амма, вучиз ятлани, бязи вахтара аял хуь-
куьриз виридалай сад хъиз алакьдач. Ву-
чиз? И юлдашар, аял шехъунин себеб чир-
тавуна, кардив эгечлзава. Ихътин нетижа-
да алахъуни аялдин зигинда члуру гел тун
мумкин я. Тербиядин къайдади менфят гун
патал и ва я маса къайда вуч метлебдал-
ди ишлемишзаватла, сифте гьам чир хъа-
на къанда. Гьа шел акъвазарун патал буба-
дин, дидедин, бадедин, вахан, стхадин туь-
мерар гьар жуьре хуьни гьеле зигин мягъ-
кем тахъанвай аял гьар патлахъ акъажуни
мажбуьрзава. Ихътин мисалар гзаф гьиз же-
да. Чиди акл лугъун я хьи, тербияди дуьз не-
тижа гун патал вири хизанди сад хътин исте-
мишунар авуна къанда. Истемешунин сад-
вал тербиядин къилин шартл я. Эгер члуру
къвалах авур аялдин вири хизанди санлай
таъсир авуртла, умудлу я хьи, а къвалах аял-
ди вичин яшинда мад садрани хъийидач.

Кар масана ава. Герек диде-бубадилай,
халкъдин чешнелу марифатдив къадайвал,
аялди авунвай къвалахдиз, адан хесетдиз
гьахълу къимет гуз, члуру-къенидан тафа-
ватвал вахтунда тайинариз алакьин. Эгер и
тафаватлувал тваз алакь тавуртла, истемеш-
шунин садвилени зарарлу нетижаяр гун

мумкин я. И фикир субутарун патал гьакъи-
къатдай ихътин мисал къачун. Расула шко-
лада зайифдиз къелзавай. Аялдикай къуни-
къуншиьрин, хуьруьнбурун рикл ханвай. Га-
дади, гьина члуру кар аватла, гьам ийидай:
садан салахъ галай яд нубатсуз атлуьдай,
муькуьдан бустандай майваяр чуьнуьхдай,
а патал алайдан вичелай зайиф аял гата-
дай... Хуьруьнбуру туьгъмет ийиз, насигъат
гуз хъайила, диде-бубади Расулан пад хуь-
дай! «Зи аял! Зи аялди ахътин къвалах ийич.
Квез куьбуьр аку. Виридаз аз авай сад гзаф
акъазва. Квез куь аялар къизилар хъиз ава-
ни?» ва ик мад.

Са жуьреда муьжуд лагъай класс
акъалтларай Расул хизанди муькьва-къилий-
рин тлалабуналди, са инсан хкатдатла лагъа-
на, шегьердиз профтехучилищедиз реке
туна. Пуд-къуд варзни арадай фенач, Расу-
ла къвализ, хизандиз гьар жуьредин савкъа-
тар реке хуьз хъана. Диде-бубадин шад-
виллин къадар авачир. «Зи хъикай инсан
хкатдач лугъудай куьне. Килиг куь рухвайри-
вай тежер къвалахар ада гьикл ийизватла» лу-
гуз, хуьруьнвиьриз Расулан диде-бубадин
ванер къевезвай. Абуру Расулаз икъван шей-
эр рахкурдай дуьлулар авани, авачин, шегьер-
да адан яшайиш гьикл я, - и къвалахрикай
гьич фикирни ийизвачир. Йикъарикай са
юкьуз диде-бубадал Расулан къвалах суд-
дуьванда ава лагъай хабар агакъна. Суддал
якъин хъайивал, шегьердиз акъатай сифте
йикъалай гададин дустар гьа вич хътинбуьр
хъана. Ада члуру тербиядин «майвайрихъ»
галаз сифтедай куьлуь-шуьлуь, гуьгьуьнай-
ни чехи чуьнуьхунар ийиз хъана. Нетижата
къанунар хуьдай органар Расул дустагъ
авуниз мажбуьр хъана. Эгер диде-бубадилай
вахтунда хуьруьз-къвализ, школадиз яб гуз,
къениданни члурудан арада тафават тваз
алакънайтла, Расулан уьмуьр бедбахт жеда-
чир.

Тербияламишунин важиблу чка къвале,
хизанда аял жезвай гьалари, шартлари
къазва. «Сада масадакай са затл чуьнуьхиз,
тапарар ийиз, са гаф хабар къурла, веьки
жаваб гуз, гужлуда зайифди гатаз - куьрел-
ди, ихътин рафтарвилер авай хизанда чехи
жезвай аялни гьа ихътинди жезва. Бубай-
ри лагъайвал, «куруна вуч аватла, тлуруни
гьам къачуда». Халкъдин арада гьатнавай
«Хуьруьн хабар - чехидавай, къвалин ха-
бар - гьевелидавай» мисалдини тербиядин
цирер гьинай къевезватла ачухзава.

Аялдин къилих, ахлакъ арадал атуниз
зегъметдин къадир чирунуи къилин таъсир
ийида. Эгер аялдин вичи юкьуз къвале, куь-
чеда, школада вич, хизан, вири халкъ патал
гьихътин везифаяр тамамарна къандатла
гьевечи чавалай чир хъайитла, адаз вичин

зегъметдинни чарадан зегъметдин къадир
чир жеда. Ихътин аялдин гьил зияндач фи-
дач.

Къачун чна хуьрерин бязи хизанра зегъ-
метдин тербия эцигнавай къайда. Са юкьуз
буьрмишзава: «Муса, лапагар кваш, вер-
чериз твар веь, кларасар хух! Ашим, ву-
на аял хуьх, малариз веькер кутур, салаз
яд це». Муькуь юкьуз диде-бубади Ашима
сифте юкьуз авур къвалахар Мусадиз бу-
юрмишзава, Мусадин къвалахар - Аши-
маз, я акахъна. Буьрмишун чехибурун ри-
келай алатайла, я Мусадиз, я Ашимаз чпи
къвалин майишатда якъин вуч къвалах авун
лазим ятла, чир жезвач. Нянин къилляй та-
мам тахъай къвалах акурла, диде-бубади
къве аялдин туьгъметар ийизва. Гьелбет-
да, аялри тамамарна къанзавай къвалахар
фагьумлувилелди нубатламишунин аял-
рин дикъетлувал, абурун зегъметдин мет-
леб хкажда. Амма гьамиша вичел тапшур-
мишнавай къилдин къвалах тахъуни аял-
дин жавабдарвал къадарзава, ам нубат-
суз, иллаки туьгъметрилай гуьгьуьниз фи-
кирламишзава. И фикирни ийир-тийир ква-
дарай аял неинки зегъметдив, гьакл диде-бу-
бадвини къана эгечлун мумкин я. Зегъметдал
рикл хуьнин чкадал ам зегъметдихъай катиз
чалимиш жеда. Ихътин нетижа арадал та-
тун патал аялриз чпи къвалин къене гьар са
юкьуз вуч авун лазим ятла, абурун куьн жаваб
гана къанзаватла, гьевечи чавалай якъин чир
хуьн лазим я. Са къвалах гьамиша хиве аваз
хъайила, аялдин жавабдарвал артух жеда,
герек атайла, аялди вичин стхадилай, ваха-
вай куьмек тлалабда, вични гьабуроз куьмек-
диз къведа. Ида хизанда авай аялрин ара-
да хатур-гьуьрмет артухарда. Лагъайвал,
зегъметдин тербия бинеламишнавай хизан-
да диде-бубадиз амукъдайди, шак тефидай-
вал, аялрин намуслувилел ара-ара гуьзчи-
вал тухун ва абур гьевеслу авун я.

Къвалахар аялдин игътияждив, къуват-
див, яшдив къадайбуьр хъана къандайдини
диде-бубади гьамиша рикел хвена къанда.
Гьелбетда, гьар аялди вичин буржи хиза-
нар вири алай чкадал чирун лазим къведа.
Инал аялрин рикел диде-бубади тамамар-
завай везифаяр хкайла, абурун чпин зегъ-
метдин жавабдарвал рикивай аннамишда.

Диде-бубади аялдин неинки бедендин,
гьакл акъулдин зегъметдин къадирни чирун
лазим я. Винидихъ лагъайвал, гьар аялдихъ
бедендин зегъметдалди авуна къанзавай
къвалахар галклуруни абурун акъулдин зегъ-
метдин вахт къайдаламишда. Амма акъул-
дин зегъметди нетижа гун патал илим ва
яшайиш вилик физвай алай аямда аял-
риз тек са ктаб, дафтар къачун, абурохъ га-
лаз къачур къиметрикай суьгъбетар авун
бес жезвач. Важиблуди аял члалал акъал-
тай вахтунилай чехида, диде-бубади аял-
дин мецел пайда хъайи гьар са суалдиз
акъалтлай жаваб гун я. Дуьз, акъалтлай жа-
вабди аялдин зигинда тапан фикирар ара-
дал атуни рехъ къада, ам гьахъвал къа-
ни инсан яз чехи жеда, аялринни диде-бу-
бадин арада гьуьрметлувал мягъкемарда.

Акъулдин зегъмет члурун патал аялдин
къвале къулай шартлар, яни къел-къын ийи-
дай къилдин къвал, пилп хуьн чарасуз я.
Къелунин вири алатар къайдаламишна, са-
нал къватла, дуьзмишнавай къвал хуьни аял
акъулдин зегъмет члурун патал желбда, адаз
вичи серфзавай гьар са декъикадин къа-
дир чир жеда. Вичин аял девирдихъ галаз
кам-камуна аваз фена къандай диде-бубади
сифтени-сифте адаз акъулдин зегъмет члу-
гдай шартлар яратмишда.

(Къатла ама)

**Арбен КЪАРДАШ,
Дагъустандин халкъдин шаир**

2023-йисуз «Лезги газетдин» 46 ва 48-нумрайра 1907-йисалай 1910-йисалди урусин чехи писатель Л.Н. Толстой мулк тир Ясная Полянада умуьр тухвай Мегъамед Эфендиеван, «Жегил дустагъ» твар алаз урус чалал хъенвай ва геле чап тавуна амай рикел хунрай лезги чалаз таржума авунвай бязи чукар акъатнай. Рикел хкин, гъа хъинрин са пай 1964-йисуз Дагъустандин ктабрин издательствода «Заз Лев Толстойни адан хизан чидай» ктаб язни акъатнай.

Агъа Цинитирин хуряй тир Мегъамедан къисметдин ажайибвиликай эхиримжи вахтара Дагъустандин маса газетризи, интернетдин чешмейризи хейлин материалар акъатнава. Жувани и касдикай «Шайририн тухумдай тир яснополяни дагъви» твар алай макъала «Литературная Россия» порталди (№ 2, 2024) акъуднай. Ам «Лезги газетдин» ва ФЛНКА-дин сайтрани чап хъувунвай. Келиз кландайбурувай ам и ссылкадай жагуриз жеда: <https://litrossia.ru/item/yasnopolyanskij-gorec-iz-rodastihotvorcevi/>.

Мегъамед Эфендиеван «Заз Лев Толстойни адан хизан чидай» ктабда вичин тухумдикай саки са гафни лагъанвач. Ада вичихъ чехи кве стхани гъульукъ квай къуд вах ава лагъанвай. Садан тварни къунвачир.

Им адаз вичин тухумдин тарих чизвачир лагъай чал тушир. Адакай рахун тавунихъ маса, советрин девирда лугъуз тежедай хътин себебар, идакай хкатдай нетижар хъсан патахъди тежедайвилдин делилар авай. Идан къилин себебни Мегъамедан чехи буба, буба ва мукъва-къилиярни Исламдиз талукъ илимрин векилар хъун тир.

Мегъамед Эфендиев чехи ва нуфуз авай тухумдай тир. И тухумдай лезги халкъдин тарихда вичиз Ярагъ Мегъамедани Алкъвадар Гъасана чпин ктабра мусурман алимвилдин жигъетдай чехи къимет гайи Рухун Али малум я. Адакх вичин медреса авай. Рухун Алиди, вичин девирда савад авай саки вири лезги авторри араб, фарс, туьрк чалаларал хъизвайла, лезги чалал шайрар хъиз хъанай, абурукай са къадар-бур чи девирдивни агакънава, ктабрани гъатнава.

Рухун Алидихъ кве хва хъана: Абдулатифни Абакар. Гъабурни, чпин буба хъиз, медресада тарсар гузвай муаллимар-мударрисар тир.

Абдулатифан рухвар тир Магъмудни Мегъамед, Абакаран хва Абдулгъамидни чи эдебиятда шайрар яз чиди.

Месела, араб чалалди хъенвай ва урус чалалди 2020-йисуз Москвада чапдай акъатнавай Алкъвадар Гъасанан «Диван ал-Мамнун» ктабда (ана туьрк ва фарс чалаларал хъенвай шейэрни къериз-царуз гъалтзава) Мегъамедани Абдулгъамидан шайрар гъатнава. Абура араб чалалди хъенвайбур я. Мегъамедан шайрриз Гъасан эфендиди хъсан къимет ганва. Абакар кьейила, алкъвадарви алимди Абдулгъамид хътин зурба факигъ, яни Шариатдин къайдар-къанунар дериндай чидай алим, арадай акъатунин хажалатдив ацанвай элегияни хъенвай.

Икъван гагда Абдулатифан хва Магъмудакай жуьреба-жуьре хабарар авай, ам 1877-йисуз Къиблепатан Дагъустанда хъайи бунтарилдай гъуьгъуниз гуя а вакъайрин иштиракчи хъунай гудай жазадикай катун патал Туьркиядиз куьч хъана лугъуз кьейд-завай.

Амма 1995-йисуз «Лезгистан» журналдиз «Зурба алим Магъмуд-эфендиди Сибиридин суьргундай вичин стха Мегъамедаз ракъурай кагъаз» твар алаз акъатай адан шайрди и касдин умуьрдин рекъиз масакла килигиз тазва.

И шайр журналдив агакъ хъувунин тарих ихътинди я.

Швейцариядай тир алим-лингвист Марианна Беерле-Моораз алаатай асирдин 80-йисара лезги чал чирунин мурад аваз, Советрин Союздиз къез клан хъайила, ам

иниз ахъайначир. Ам вичин мурад къилиз акъудун патал Туьркиядин Балыкесир вилаятда авай лезги хуьруьз - Кирнедиз финиз мажбур хъанай. Ина ада чкадин шайр Эсер Хважидивай Етим Эминан, гъакни маса шайррин чалар, халкъдин манияр диктофондин лентиниз хъенвай ва, вичиз 1994-йисуз Урусатдиз къведай мумкинвал хъайила, а аудиохъинар лезги алим-лингвист Букар Талибоваз багъишна. Лезги алимдини абур «Лезгистан» журналдиз вуганай. Гъа ик Рухун Магъмудан шайрдин са вариант журналдиз акъатнай.

2015-йисуз Дагъустандин ктабрин издательствода акъатай, Гъ.Гашарова туькьурнавай «Лезги шайратдин жавагъиррин хазинадай» антологиядани и шайр гъатнава. Ина аданди яз къалурнавай мад са гъевчи шайр ава. Къвед лагъай шайр Магъмуданди яни-тушни субутариз жедай хътин са деллини и шайрдай аквазвач, я адаз баянарни ганвач.

2018-йисуз Рамазан Эмиргъамзаева акъудай «Рухун-наме» ктабдани Магъмудан инал вичикай ихтилат физвай шайрни маса са шумуд эсер ганва. И ктаб туькьурай касди вичи и шайрар 2008-йисуз Ражидин Гъайдарова чапдай акъудай «Киридай жагъай гъилин хатларин шайррин альманахдай» къачурди я лагъанва.

Къейдна кланда хъи, и альманахда авай гзаф чалар къенин лезги гъарфаралди хъин хъувуна ганва, амма и кар, гъайиф хъи, тамамди, вичин мураддив агакънавайди я лугъуз жедач. Гзаф сулар амуькзави.

Ина Рухун Магъмуданди яз къалурнавай кве шайрдай къенин гъарфариз акъуднавайди са шайрдай - вад, муькьудайни къуд цар я. Ихътин гъалда аваз майдандиз акъуднавай шайррикай рахун четин жеда.

Шайррин тухум

Рамазан Эмиргъамзаев и альманахдин араб гъарфаралди хъенвай чинрай Магъмудан шайрар вичивай жедайвал чи къенин гъарфаралди хъиз алахъ хъувун тарифдиз лайих авай кар я. Амма и къвалах тамамдиз къилиз акъудун пара зегъмет алайди, гзаф патарихъай юкар-чипер яна, веревирдер авуна, къилиз акъудна кланиди я. Вучиз лагъайтла, 28 гъарф авай араб алфавитдин куьмекдалди 50-дав агакъна сесер авай лезги чалан вири гафар чпи ванзавайвал хъиз хъун мумкин къвалах тушир ва, кхейтлани (кхъизвайбур авай эхир!), а хъинар къелунни гзаф четин тир, гилан къелзавайбуруз лагъайтла, а куьгъне хъинрай къил акъудун мадни артух жафа жезва.

Вичин «Рухун-намеда» Рамазан Эмиргъамзаева чна винидихъ твар къур «Зурба алим Магъмуд-эфендиди Сибиридин суьргундай вичин стха Мегъамедаз ракъурай кагъаз» шайр «Стха Мегъамед» твар алаз ганва. И шайрни гуя Магъмуда Туьркиядай Дагъустандиз хъенвайди яз къалурнава. И жигъетдай Рамазан Эмиргъамзаева кхъизва: «И шайрдай чаз чир жезва: Усманин, Магъмудни Агъмед Туьркияда авайди, Мегъамедни Али Ватанда - Рухуна амайди». Инал тварар къунвайбур, са Магъмуд жка-тайла, вири адан стхяр я.

1995-йисуз журналдани, 2015-йисан антологиядани, «Рухун-намедани» авай и шайрда суал кватзавай чкаяр гзаф амуькнавай.

Жуван «Шайррин тухумдай тир яснополяни дагъви» макъала кхъидайла, за Мансур Куьревидивай «Киридай жагъай гъилин хатларин шайррин альманахда» авай Магъмудан шайрар къенин лезги гъарфариз акъуд хъувун тлалабнай. Ада зи тлалабун къилиз акъудна. Сагърай вич.

Ина авайди адан кве шайр хъанай. Ада авур къвалахди виликдай кватзавай гзаф суалриз жавабар жагуриз куьмек гана.

Сад лагъай шайр рикливайни суьргундай хайи хуьруьз - Рухундиз стха Мегъамедаз хъенвайди (Магъмуда стхадин твар

«Мугъаммад» яз хъенва), ана стха Алини амайди, яргъал гъурбатда Магъмудахъ мадни кве стха - Усманин Агъмед галайди аквазва. Абура авай чка Туьркия ваь, суьргун тирди шайрдин сифтегъан бендинай аквазва:

*И гъариб уьлкведи(н), хъанавай аси,
Чун зайиф луклар я, стха Мугъаммад.*

Мусурман уьлкве тир Туьркиядиз Магъмуда «аси» хъанвай уьлкве лугъун шак алай кар жезва. Рикливайни, Туьркиядин Кирне хуьре умуьр тухвай лезги шайр Эсер Хважиди и шайр Сибиридин суьргундай хъенвайди тирди кардин бине хъсандиз чиз лагъанвайди тир.

Рухунви шайр стхяр галаз суьргундай авайди шайрдин эхиримжи бендини ачудиз къалурзава:

*Гъич са вахт жедач чи къил хураллачир,
Гъич са югъ жедач чи вилер рекъяллачир,
Гъич айиб мийир на, къил-къияллачир
Саилдин чалар я, стха Мугъаммад.*

Мансур Куьревиди чи йикъарин лезги гъарфариз акъуд хъувур къвед лагъай шайрди чаз маса малумат гузва: Магъмуд, и шайр кхъидайла, Туьркиядин Балыкесир вилаятдин Дуьмберез хуьре авай. Ингъе и кар субутзавай кве цар:

*Чи куьре-зегълидиз мунасиб, лайикъ
Дуьмберез лугъур чи макан язави.*

И шайрда Магъмуда вич авай чка куьревидив къунвай, адаз ярашугъ тир («мунасиб»), адаз лайих («лайикъ») чка тирди лугъуза.

умуьр тухуникай рикел хкунар кхъидайла, Мегъамед Эфендиевавай вичин тухумда хъайи мусурман алимрикайни шайррикай хъиз жедайвал тушир.

Къенин девирда ихътин тарихар чъунуьхна тунни дуьз жедач.

Агъадихъ за, Мансур Куьревидивай ихтияр къачуналди, ада ганвай баянарни галаз, араб гъарфарай акъуд хъувунвай Рухун Мегъамедан кве шайр къелзавайбурун вилик эцигзава.

Рухун МАГЪМУД

* * *

*Лавгъу¹ магъфузд(а)вай² къадард иеси
(Тек) Первердигар я, стха Мугъаммад.
И гъариб уьлкведи(н), хъанавай аси,
Чун зайиф луклар я, стха Мугъаммад.*

*Ви стхяр Усман, Магъмудни Агъмед
Вахъди эрзиман я, азиз Мугъаммад.
«Чун санал жемья³ - я, илагъи, мидад», -
Лугъун чи ялар я, стха Мугъаммад.*

*Яраб гъик ави жал, чи Али стха,
Риклиз гзаф клани Рукъият баха?
Ик айру хъунуьх мубарак арха
Ажеб четин кар я, стха Мугъаммад.*

*Яраб гъик ави жал Зайнабни Зарбаф,
Гъуланагъа галаз, гъамлу яз гзаф?
Лугъумир куьне чаз: «Авач квехъ инсаф!» -
Аллагъдин къадар я, стха Мугъаммад.*

*Аллагъди куь риклер (хупл) шад авурай,
(Куь) кве къвални даим абад авурай,
Залумдин гъиликай азад авурай,
(Вун акун) дидар я, стха Мугъаммад.*

*Тамум вах, я Реббни, ви уьзуьагъ хъуй,
Гъуьсейни Абдуллагъ - кве бала сагъ хъуй,
Чилин циф акъа(т)на, квез чими рагъ хъуй, -
Ибур (чи) сед къар я, стха Мугъаммад.*

*Дердисер я хъи чаз дуьньядин девлет,
Чандай акъатдач чи дустарин гъасрет,
Гъинал эциграй за ви тварцлн гъуьрмет,
Ви твар азиз твар я, стха Мугъаммад.*

*Жемьатариз вуна салам-дуьа лагъ,
Чи хизанрин ажи⁴ - чехидакай лагъ,
Къадар-гъисаб тахъуй, вуна пара лагъ,
Вун чи векилар я, стха Мугъаммад.*

*Салам-дуьа лагъ чи амай дустариз,
Муьмин стхайриз, муьмин вахариз,
Чун рикел алай чи къунуш хуьрариз
На са хабар ая, стха Мугъаммад.*

*Дустар пара я, чи сан гуз жедач хъи,
Чан гуз кланда, арха чан гуз (жедач хъи),
Жува жув кьейитла, къан гуз жедач хъи,
Тахъайтла рикл дар я, стха Мугъаммад.*

*Гъич са вахт жедач чи къил хураллачир,
Гъич са югъ жедач чи вилер рекъяллачир,
Гъич айиб мийир на, къил-къияллачир
Саилдин⁵ чалар я, стха Мугъаммад.*

* * *

*Къадир Аллагъ, вун гъахъ я, Первердигар,
Вавай тлалабирди иман язави.
И фана дуьньяда жедай къван крар
Халик Зулжалалдин фарман язави.*

*Таб туш хъи, табуртла, зун я мунафикъ,
Чи гъал-агъвал баян авун я тагъкъикъ⁶:
Чи куьре-зегълидиз мунасиб, лайикъ
Дуьмберез⁷ лугъур чи макан язави.*

*Саилдиз⁸ чидач хъи, вун я чириди⁹
Чалан хъсанди(ни) чалан гериди¹⁰.
Яраб жеда(н) хъи маьруз¹¹ хъиз гайиди, -
Дуст рикел атай зун пашман яз ави.*

1 Лавгъу - къул (тахта).

2 Магъфуз - хуьзавай

3 Жемья авун - кватл авун.

4 Ажи - туькьуьл.

5 Саил - инал: Рухун Магъмудан лакал.

6 Тагъкъикъ - гъагъкъат вичел акъудун.

7 Дуьмберез - Туьркияда авай лезгийрин хуьр.

8 Саил - инал: Рухун Магъмудан лакал.

9 Чириди - чидайди.

10 Гериди - муькьуь пад.

11 Маьруз - инал: мерез (азар).

СтIал Сулейманан - 155 йис

1930-йисар. Михаил Калинин Дагъустандиз атанвай вахт. Чапла патахъай эрчIи патахъ: С.Сулейман, Н.Самурский, М.Калинин, М.Далгат, Э.Капиев, Гь.Щадаса

Хазран КЪАСУМОВ

Дагъдин къве
кукIуш

Къве кIукI ава чи дагъдихъ:
Сад - Сулейман, сад - Расул.
Къакъанвили зурба я,
Гьам Сулейман, гьам Расул.

Лагъайла са авамди,
«Чи Сулейман кесиб я»,
Жаваб ганай Расула:
«Ам гьурметдин сагъиб я!»

Сад - аварви, сад - лезги -
Чи Сулейман, чи Расул,
Шииратдин бегъердин
Агакънавай я чеб зул.

Вичиз гайи суалдиз
Расула жаваб гайид я:
«Сулеймана машгъурай,
Зун Дагъустанда хайид я».

Такабурлу дагълара
Абур къвед къве булах я.
Авай ихътин шаирар
Дагъви халкъар бахтлу я.

Къве кIукI ава чи дагъдихъ:
Сад - Сулейман, сад - Расул.

Чпихъ авай гьакъикъат,
Гьам бажарагъ, гьам акъул.

Мариян БУГАЕВА

Сулейман фейи
рекъеваз

Рагъмет хъурай Сулейманаз
Жавагъирар туна фей чаз,
Дидед чIални хуьх лагъана,
Весиярни авунвай чаз.

Вуна хъвайи булахдилай
Яд тахъвана таз жедани?
Вуна атIай а рекъерай
Фин тавуна къваз жедани?

Азиятар ваз хъайи къван
Рикел тахъун дуьз жедани?
Вун чав рахай чIал дидедин
Къваз такъуна таз жедани?

Вуна тирвал лагъанай
Фекъийризни чиновникриз.
На нукъсанар хупI къалурнай
Тарашчийриз, рившетбазриз.

Гьа вахтунда лагъай гафар
Чи девирдив лап къазава,
Ви камаллу келимаяр
Бязибура акъазава.

«Шаир, вуна тариф ая Ватандин...»

Абидин КАМИЛОВ

Чал ва гьурбат

Ватандин къадир гьурбатда чир жеда
Халкъдин мисал

Сад Аллагъди ядигар яз гайи чIал,
Вун тур яни лигим хъанвай дядед чIал?
Вахъ цигел яз, акъатда гьурбатда рикI,
ХъаначиртIа вунни зи гьал жедай гьикI?

Вуч я лугъуз жемир куьн чIалан гъайбат,
Заз чиз, кьез акунвач вуч ятIа гьурбат...
Хайи чIалахъ цигел яз, ишеда ви рикI,
Япара - манид(ин) ван, гьал жеда гъарикI...

Хтайлани яргъарай вун хайи чилел,
Бахтунин шад накъвар акъалтда вилел.
Хъвайидан хъиз, бирдан кIвачер жеда буш,
Чил къужахда къаз кланз, ругъ жеда
сархуш...

Шаир, вуна тариф ая Ватандин,
Таъсирдайвал гъар са лезги виждандиз!
ЧIал хуьн, чил хуьн, герек чIавуз тежен кис,
Къакъат тавуй чавай хайи чилин гьисс.

Мешреб гъанва шегъердал

Дербентда СтIал Сулейманан гьумбет
ачухайла, кхъей чIал

Дербент шегъер, адан тегъер акурла,
Аял яз, вун ашукъ хъанай бинедай.
Батраквализ, югъди кIвалах авурла,
Жагъаначир ваз тухдалди фу недай.

Шегъерди ви илгъамдин цIай куькIуьрнай,
Шаирвилин бахт ганвай ваз гьуцари.
Рекъин тийир жавагъирар туькIуьрнай,
Хкажна тIвар ирид лагъай цавариз.

Бажарагъди вун дуьньядиз машгъурнай,
Дамахваза ви тIварцIелди невейри.
Ви тIвар алай гими, шаксуз, акурла,
Кинарзава океанрин лепейри.

Хайи хва яз къазва вун гъар миллетди,
Театрдал, куьнейрал ви тIвар ала.
Хайи район гала масан тIвацIихъ ви,
Эхъ, ви тIварцIел къизилдикай зар ала.

Асиррилай вун Дербентдиз хтанва -
Ви тIвар алай театрдин вилик ви,
Постаментдал буьруьндикай атIанвай
Буйдин гьумбет хкаж хъанва вилик чи.

Ватан тир вич гъар динрин, гъар миллетрин,
Вад агъзур йис яш шегъердин тарих я.
Мешреб гъанва шегъердал ви гьумбетди,
Къе авайди ви гьумбетдин тариф я!

Ам паталди пулар гайи, эцигай
Къегъалрини чпин тIварар машгъурнай.
Разивилив килигзава Сулейман
Къе шегъердиз, аса чиле акIурнай.

18-май, 2015-йис

Гайиди туш

Чаз Женнетдин чилер аваз, садвилин бахт
гайиди туш,
Шарвилияр хъана гзаф, пачагъдин тахт
гайиди туш.

Куьлухъ пак Къаф дагълар галаз,
маса панагъ хъайиди туш,
Чи винелай, камар яна, са душманни
фейиди туш.

Эвер тавур мугъманри чаз гьич секинвал
гайиди туш,
Эдебсуз са кар авуна, тIварцIел леке
гайиди туш.

Лекърен къуьл - «Лезгинкадин» есирдава
дуьньяд халкъар,
Женгера хъиз, мехъеррикни къалурзавай
къуват, гьунар.

Эминални Сулейманал и дуьньяда
машгъур тир тIвар,
Яшамшрай зи лезги чил, яшамшрай
лезги халкъар!

Гъажи Давуд, Куьре Мелик душмандин
хура гапур хъанай,
Ярагъидин гъар келима Шагъ дагъдилай
агъур хъанай.

Дагъдин юкъвай къацI акъуднай
Шарвилиди туруналди,
Халкъ къве патал пай авуна Куьлан вацIув
гужуналди.

Генералар ава чахъ бул, гзафбурухъ -
девлетар, пул...
Куьз ятIани, аквазвач кас халкъ сад хъунал
чIугвадай къул.

Жагъизмач заз лугъудай гаф - Куьлан вацIал
ажугъдин каф,
Мецел къевезва анжах са гаф: я Сад Аллагъ,
ая инсаф.

Хъайиди туш

Лезги чилел къегъалрикай чаз эксиквал
хъайиди туш,
Икъван гагъди гьич са касни пицI галачиз
хайиди туш.

Худади чаз и женнет чил, берекатлу
багълар гана,
Чи далу пад хуьн паталди куьлухъ мягкем
дагълар гана.

Алпан чилер хуьн паталди чаз виклегъвал,
къуват гана,
Хци тур тир гурчег чи чIал, Шарвилидин
гъайбат гана.

Хвена Ватан душманрикай, гьич чанарни
текъвез гъайиф,
Йисалай-суз, куьз ятIани, жезва хъи
чи гьалар зайиф.

Къаф дагъдикай, Самурдикай, халкъ къве
паддай часпар хъана,
Халкъ сад хъувун туна куьлухъ,
бюрократриз «махар» хъана.

Вахт атанва эвердай къе Шарвилидиз,
Давудаз чи,
Куьлан вацIун сергъятдикай хъийидайвал
халкъдиз уьлчуь.

Чи чилерлай вагъши душман, чаз кIур гана,
фейиди туш,
Ахътин «кичле куьурерни» чи дидейри
хайиди туш.

Къарагъ кIвачел, лезги халкъар,
инсафсузриз гудайвал тIуш!
Куьре Абид, дердерик вун, яш тахъанмаз,
хъанва нахуш.

2022

Къелегъар

Килел лекъер элкъевезвай зи масан
Къелегъар¹,
Ви синерлай вилик квайд хъиз аквада
дагълар...

Фарфалаг хъиз, гагъ ви килел элкъевез
жеда гар,
Гъваш зи патав, жинжи гар, на зи клани
дустар.

Къуй акурай, заз хъиз, аб(у)руз гъайбат и
чили -
Килигналди атIуз тежер вилерив мензил.
Ина гъар са къван шагъид я женгерин
къати,

Куьн чил хуьдай къалхан хъанай,
зи дагълар хайи!

Ара-ара акI жеда заз: зи гимиш дагълар,
Атлантар я къунвай мягкем къуьнерал
цавар...

Дагъдин лекъ тир лезгиди гьич агъузрайд
туш мет
Са чIавузни душмандин вилик, хвена тIвар,
гьурмет.

Алахънава са бязибур къакъудиз зи эл -
Къадимлу тир Алпан чилин невейрикай сад.
И кар акваз, шаксуз, къевезва зи ивидал
звал,

Лекъерин къуьл - «Лезгинкадин»
дуьньядаваз ад...
Куьрдер хъиз, къе дуьнья тирвал чIланва
зи эл...

И женнетдин чилер аваз, ашукъ хъанва
квел?
Дагълух хуьррай ахкъазмач чаз я мехъер,
я мел,
Зи лезги халкъ, лагъ, ви эхир къведа яраб
квел?

Са кьил Мугъан, са кьил Аран, са кьил
Афгъан,
Туьркменистан, Къазахстан, Туьркия, Иран...
А виликан Суьргъуьнрикай² хъанвай

къе макан,
Ви диб-мескен квахъзавайди мус хъурай
аян?

Ша гъарайин Къелегърилай чIехи руьгъериз,
Я туштIа, чун Шарвилидиз ша фин эвериз.
Дерт чIалара тваз, шаирдин ивидал гъиз
звал,
Аквазвач жал Сад Аллагъдиз къе чун авай
гьал?

¹ Къелегъар - СтIал Сулейманан райондин
Гуьне-пата авай къакъан синер.

² Суьргъуьнрикай - яни Сургут, Тюмень ва
Кефердинни Сибирдин маса шегъеррикай.

Чи календарь

Саид Агъмед

Шаир 1764-йисуз Ахъегъа дидедиз
хъана. Ада хайи хуьруьн медресада ви-
чин девирдин гегъени чирвилер къачу-
на. Чал агакънавай тIумил малумат-
рай, ашукъдин алакьунарни авай Саид
Агъмед бахтуни чин къалур тавур кса-
рикай тир, ам гьурбатризни акъат-
на. Шиирар ада «са югъ такур уьмуьр-
дикай», «дава тежер залан дердини-
кай» теснифна. Са шиирда ада вичикай
лагъайвал, ам, «багъ кутуна, бегъер
кIватI хъийиз агакънач». Саид Агъмед
1825-йисуз къена.

Мергьяматлувал

Савкятрин серенжем

Сергей Меликова кыл кутур «Хайи мектебдиз савкят ая» серенжемдин тереф хуьвайбурун кьадар ийкялай-кьуз артух жезва.

Чаз малум хьайивал, мукьвара, эстафетадин сергьятра аваз, Стлал Сулейманан райондин кыл Саид Темирханова Кьасумхуьруьн 1-нумрадин мектебдиз спортдин тадаракар пишкешна.

«Мектебда кьелзавайбуруз спортдал машгул жедай рекьер ачухун гзаф важиблу я. Физкультурадин менфятлу, итижлу тарсар тухун патал герек тир спортдин метягьар чарасуз я.

Ада алава хуьвурвал, райондин сергьятра алай аямдин спортдин майданар, гьа жергедай яз футбол кьугьвадайбур-

ни, тукьурна ва и кьвалахар идалай кьулхъни давамарда.

Серенжемдин эстафета ада райондин депутатрин собранидин председател Ш.Мегьамедхановав вахкана.

* * *

Стлал Сулейманан райондин Агьа Стлалрин хуьруьн администрациядин кыл Надир Эфендиевани «Хайи мектебдиз савкят ая» серенжемда иштиракна.

Шад гьалара мектебдив савкятар вахкай мярекатдал Н.Эфендиева муаллимриз кьвалахда агалкьунар алхишна, аялриз хьсандиз кьелуниз, халисан ватанпересар хьуниз эвер гана.

Кьейд ийин, Н.Эфендиева эстафета хайи мектебдиз лезги чаланни эдебиятдин тапшуругьрикай ибарат 200 ктаб пишкешай Россиядин журналистрин Союздин РД-дин отделенидин ревизиядин комиссиядин председател М.Мегьамедкеримовавай кьабулнай.

Дарманрин набататар

Жум

Тарцел жедай и емишдик рикл мягькемардай ва гуьгьулар хьсанардай такьатар ква. Пешекарри кьейдзавайвал, гьар сезондин емишрикай, майвайрикай талукь вахтунда менфят хьудун герек я.

Жум кьадим Грецияда уьмуьрдин кьуват гузвай чешме, кьанивилин ва яр-гьи уьмуьрдин ярж яз гьисабзавай. И емишдик С витамин, В дестедин витаминар, гьакни калий, кальций, фосфор, магний, натрий ва раьк ква.

кьайвилляй жумуни иммунитет мягькемаруниз, садакай масадак акатдай вирусдин азаррин вилик пад кьуниз кумькезва.

Нервийрин кьурулушдиз хьсан патяхай таьсирдай такьатар кьайвилляй жумунихь кьалабулухдин гьиссер алуддай кьуват ава.

Квез чидани?

Бангладешдикай итижлу делилар

Бангладеш Юкьван Азиядин гьвечи уьлкве я. Анин умуми майдан 148460 квадратный километрдики ибарат я.

Уьлкведин Кокс-Базар пляжда 120 километрдин яргивал ала. Яргивилел гьалтайла, ада дуьньяда кьвед лагьай чка кьазва.

Бангладешдин агьалирин 98 процент бенгальвийрикай ибарат я. Итижлу делилрикай сад ам я хьи, уьлкведин чьехи пай гьуьлуьн дережадивай анжах са шумуд метрдин кьакьанда ава.

кхак хьайитла, Бангладешдин мулкарин 10 процент ци батмишарда.

И уьлкведа спортдин крикет жуьре машгур я. Бангладешдин чьехи шегьеррикай тир Барисалда, тайинариз тахьанвай себебралди, ара-ара тупарай ядай хьтин ванер-сесер пайда жеда.

1984-йисалай Олимпиадайрин вири кьугьуна иштиракзаватлани, гьелелиг Бангладешдилаь гьич са медални кьазанмишиз алакьнавач.

Дакка шегьерда чкадин девлетлу агьалиди вичиз Таж-Магьалдиз тешпигь имарат эцигнава.

Бангладешда лап кьадим девирдин памятникар, артефактар ава. Абурун «яшар» 4 агьзур йисалай гзаф я лугьзува.

Бангладешдин агьалияр кьетлен мугьманпересвилелди тафаватлу жезва. Абуру тийижир гьар са касдиз илифун теклифда. Мугьманди лагьайтла, суфрадал эцигнавай гьар са няметдин дад акун герек я.

И уьлкведа Цийи йис 14-апрелдиз кьаршиламишзава.

Гьазурайди - К.ФЕРЗАЛИЕВ

Спорт

Агалкьунар мубаракрай!

ГРЭППЛИНГ

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Алатай гьафтеда Москвада, «Аквариум» спортдин аренада, грэпплингдай кьиле феи дуьньядин чемпионатда вили рангунин чуларин сагьибрин арада

чи ватанэгьлияр Артур КЪАЗИЕВ (70 кг-дин заланвал авайбурун арада) ва и мукьвара Египетдин меркез Каир шегьерда ММА-дай кьиле феи дуьньядин чемпионатдани 1-чка кьунвай Мансур АСАВРОВ (80 кг-дин заланвал авайбурун арада) кьизилдин медалриз лайихлу хьана.

БОКС

Са тлимил ийкьар идалай вилик Ставрополдин крайда, Суворовский станицада, боксдай СКФО-дин кьенкьечивал патал 15-16 йисара авай жаванрин арада кьиле феи акьажунра округдик акатзавай 7 республикадай, гьа гьисабдай яз Дагьустандаини, 200-дав агакьна боксёрри иштиракна.

Дагьустандин хьянавай командади вири санлай 15 медаль кьазанмишуналди (абурукай кьизилдинбур - 6), 1-чка кьуна.

Кьизилдин медалриз лайихлу хьайибурун арада Стлал Сулейманан райондин 1-нумрадин ДЮСШ-дин боксер, Кьварчагьа Гь.Аллагьвердиеван тьварунихь галай бокс вилик тухудай центрада Кьиблепатан зонадин старший тренер Альберт Межидован гьилик вичин устадвал хьажзавай Агьмедагьа ШАМСУДИНОВНИ (63 кг-дал кьведалди заланвал авайбурун арада) ава. Чи ватанэгьлиди 4 бягьс

кьиле тухвана. Адаз Ингушетиядай, КБР-дай, Ставрополдин крайдай ва финалдани дагьустанви боксерар кумукьна.

Алай вахтунда А.Шамсудинова апрелдиз Самарада кьиле фидай уьлкведин кьенкьечивал патал акьажунриз гьазурвал аквазва.

ДЖИУ-ДЖИТСУ

9-мартдиз Каспийскда, Кь.Кьурамегьамедован тьварунихь галай Олимпиададин резервдин спортдин школада, джиу-джитсудай кьиле феи Дагьустандин Кубок патал акьажунра гьалиб хьайибурун ва приздин чкаяр кьурбурун арада Цийи Усуррин, Гьепецегьрин ва Кьепир-Кьазмайрин хуьрера тренер-муаллим, джиу-джитсудай дуьньядин са шумудра чемпион ва гзаф маса шабагьрин сагьиб Эйнар Экберован гьилик вердишвилер кьачузвай са шумуд жаванни ава. Кьилди кьачуртла, 16 йиса авай жаванрин арада Ренат НУРАГЬМЕДОВА (50 кг) ва 14 йиса авай жаванрин арада Эльгьам КЪАНБЕРОВА (60 кг) - 1, Кьазиагьмед ГЪАЖИЕВА

ва Исламудин АЛИЕВА (кьведани 60 кг-дин заланвал ва 16 йиса авай жаванрин арада) 3-чкаяр кьуна.

ГЬИЛЕРАЛДИ КЪУВАТАР АЛЦУМУН

10-мартдиз Каспийскда, Али Алиеван тьварунихь галай спортдин дараматда, гьилералди кьуватар алцумунай Дагьустандин чемпионат кьиле фена.

Ана республикадин военно-спортивный 30 клубдай тир 280 спортсменди иштиракна. Абурун арада Кьурагь райондин командани (тренер - Кьурбан Герейханов, векил - Фахрудин Гьамидов) авай. Командадик кваз иштиракай Нариман ЭМИРБЕГОВА - 2 ва

Имам АЛИБЕГОВА 3-чкаяр кьуна. Акьажунра «2023-йисан виридалайни хьсанбурукай хьсанди» номинациядай Кьурагь райондин 1-нумрадин СОШ-дин 8-класдин ученик Эрзиман ФЕТГЬУЙЛАЕВ гьалиб хьана.

ИСЛЕН, 18-МАРТ	
РТВК	
07:00	Время новостей Дагестана. Итоги
08:00	М/ф «Смешарики. Пин-код» 0+
08:30	«Арт-клуб» 0+
08:50	Т/с «Гюльчатай. Ради любви» 6 с.
09:45	Х/ф «Пора красных яблок» 0+
11:00	«Служа Родине»
11:20	Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
12:30	Время новостей Дагестана
12:50	Т/с «Жестокий Стамбул» 115-116 с
14:30	Время новостей Дагестана
14:50	Передача на агульском языке 12+
15:30	Т/с «Гюльчатай. Ради любви» 7 с.
16:20	Мультфильм 0+
16:30	Время новостей Дагестана
16:50	«Удивительные горы. Лучшее» 0+
17:10	Т/с «Жестокий Стамбул» 117-118 с.
18:50	Передача на табасаранском языке «Мил» 12+
19:30	Кубок России по футболу. «Камаз» (Нобережные Челны) - «Динамо» (Махачкала).
22:30	Время новостей Дагестана
23:00	Время новостей. Махачкала
23:20	«Угол зрения» 12+
00:00	Д/ц «Моя любовь - Россия!» «Казанские модницы» 12+
00:30	Время новостей Дагестана
01:00	Время новостей. Махачкала
01:15	Передача на табасаранском языке «Мил» 12+
01:50	Д/ф «Варшавский договор. Рассекреченные страницы»

ПЕРВЫЙ
05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.20 Д/ф «Под небом Крыма». (12+).
09.50 «Жить здорово!»
10.45 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Информационный канал». (16+).
17.30 Новости.
18.00 Концерт «10 лет в родной гавани».
19.30 «Информационный канал». (16+).
21.00 «Время».
22.00 Т/с «Переведи ее через Майдан». (16+).
23.00 «Большая игра» (16+).
00.00 Д/ф «Александр Проханов. Исповедь». (18+).
00.55 «Подкаст.Лаб». «Россия и Запад на чужах истории».
01.40 «Подкаст.Лаб». «Соборались с мыслями».

РОССИЯ 1
09:00 Канал национального вещания «Даймокс» (на чеченском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05:00 «Утро России».
09:55 «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести».
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести».
14.55 «Наши». (12+).
16.00 «Вести».
16.30 «Малахов». (16+).
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.20 Т/с «Васнецова». (12+).
23.20 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
02.05 Т/с «Тайны следствия». (12+).
03.40 Т/с «Морозова». (16+).

НТВ
04.55 Т/с «Пасечник». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Пес». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.35 Т/с «Пес». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 «Место встречи». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.45 «За гранью». (16+).
17.50 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Пять минут тишины. Море и горы». (16+).
22.10 Т/с «Преторианец». (16+).
23.35 «Сегодня».
00.00 Т/с «Преторианец». (16+).
00.50 Т/с «Под прикрытием». (16+).
03.25 Т/с «Дознаватель». (16+).

ДОМАШНИЙ
06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
07.25 «Давай разведемся!» (16+).
08.25 «Тест на отцовство». (16+).
10.40 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
11.45 Д/ф «Порча». (16+).
12.55 Д/ф «Знахарка». (16+).
13.30 Д/ф «Верну любимого». (16+).
14.05 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
14.40 Д/ф «Кризисный центр». (16+).
19.00 Т/с «Неродная дочь». 1-4 с. (16+).
23.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
00.05 Д/ф «Порча». (16+).
01.05 Д/ф «Знахарка». (16+).
01.35 Д/ф «Верну любимого». (16+).
02.05 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
02.30 «Тест на отцовство». (16+).

ТВ-ЦЕНТР
06.00 «Настроение». (12+)
08.10 Д/ф «Спартак Мишулин. Человек с непредсказуемым прошлым». (16+).
08.45 Т/с «Анна-детектив 2». (16+).
10.45 «Петровка, 38».
10.55 «Городское собрание». (12+).
11.30 «События». (16+).
11.50 Х/ф «10 стрел для одной». (12+).
13.40 «Мой герой». (12+).
14.30 «События». (16+).
14.50 «Город новостей».
15.00 Т/с «Провинциальный детектив». (12+).
16.55 Д/ф «Актерские драмы. Судьба-блондинка». (16+).
17.50 «События». (16+).
18.10 «Хватит слухов!» (16+).
18.45 Т/с «Гадалка». (16+).
22.00 «События». (16+).
22.35 Спецрепортаж.
23.05 «Знак качества».
00.00 «События». (16+).
00.30 «Петровка, 38».

ЗВЕЗДА
05.10 Т/с «Викинг». (16+).
07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня. (16+).
09.15 «Открытый эфир».
11.00 Х/ф «Доброльщик».
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 «По горячим следам».
13.45 Т/с «Андреевский флаг». (16+).
15.00 Военные новости.
15.05 Т/с «Андреевский флаг». (16+).
17.00 Новости дня. (16+).
17.15 Т/с «Андреевский флаг». (16+).
19.00 Новости дня. (16+).
19.55 «Специальный репортаж». (16+).
20.05 «По горячим следам». (16+).
20.25 «Сыновья уходят в бой». Андрей Гуртуевич. (12+).
21.00 «Открытый эфир».
22.45 «Между тем» с Н. Метлиной. (12+).
23.15 Т/с «Гаишники». (16+).

САЛАСА, 19-МАРТ	
РТВК	
07:00	Время новостей Дагестана
07:20	Передача на табасаранском языке «Мил» 12+
08:00	М/ф «Смешарики. Пин-код» 0+
08:30	Время новостей Дагестана
08:50	Т/с «Гюльчатай. Ради любви» 7 с.
09:40	Д/ц «Моя любовь - Россия!» «Казанские модницы» 12+
10:10	«Угол зрения» 12+
10:40	Х/ф «Инсайт» 16+
12:30	Время новостей Дагестана
12:50	Т/с «Жестокий Стамбул» 117-118 с.
14:30	Время новостей Дагестана
14:50	Передача на табасаранском языке «Мил» 12+
15:30	Т/с «Гюльчатай. Ради любви» 8 с.
16:15	Мультфильм 0+
16:30	Время новостей Дагестана
16:50	«Удивительные горы. Лучшее» 0+
17:10	Т/с «Жестокий Стамбул» 119-120 с.
18:50	Передача на лакском языке 12+
19:30	Время новостей Дагестана
20:00	Время новостей. Махачкала
20:15	«Удивительные горы» 0+
20:35	«Время есть!» 0+
21:10	Ток-шоу «Общественный интерес»
22:30	Время новостей Дагестана
23:00	Время новостей. Махачкала
23:20	«Колеса» 12+
00:10	Проект «Симбирская кругосветка» Выпуск 25-й 12+
00:30	Время новостей Дагестана

ПЕРВЫЙ
05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.20 Д/ф «Под небом Крыма». (12+).
09.50 «Жить здорово!»
10.45 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Давай поженимся!»
16.05 «Мужское/Женское». (16+).
17.00 «Информационный канал». (16+).
18.00 Новости.
18.30 «Информационный канал». (16+).
19.55 «Куклы наследника Тутти». (16+).
21.00 «Время».
22.00 Т/с «Переведи ее через Майдан». (16+).
23.00 «Большая игра».
00.00 «Подкаст.Лаб». «Легкие деньги». (16+)
00.45 «Подкаст.Лаб». «Футбол не хоккей». (16+).

РОССИЯ 1
09:00 Канал национального вещания «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05:00 «Утро России».
09:55 «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести».
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести».
14.55 «Наши». (12+).
16.00 «Вести».
16.30 «Малахов». (16+).
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.20 Т/с «Васнецова». (12+).
23.20 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
02.05 Т/с «Тайны следствия». (16+).
03.40 Т/с «Морозова». (16+).

НТВ
04.55 Т/с «Пасечник». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Пес». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.35 Т/с «Пес». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 «Место встречи». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.45 «За гранью». (16+).
17.50 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Пять минут тишины. Море и горы». (16+).
22.10 Т/с «Преторианец». (16+).
23.35 «Сегодня».
00.00 Т/с «Преторианец». (16+).
00.45 Т/с «Под прикрытием». (16+).
02.35 Т/с «Дознаватель». (16+).

ДОМАШНИЙ
06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
07.30 «Давай разведемся!» (16+).
08.30 «Тест на отцовство». (16+).
10.45 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
11.55 Д/ф «Порча». (16+).
13.00 Д/ф «Знахарка». (16+).
13.35 Д/ф «Верну любимого». (16+).
14.10 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
14.45 Д/ф «Кризисный центр». (16+).
19.00 Т/с «Неродная дочь». 5-8 с. (16+).
23.05 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
00.15 Д/ф «Порча». (16+).
01.15 Д/ф «Знахарка». (16+).
01.50 Д/ф «Верну любимого». (16+).
02.15 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
02.40 «Тест на отцовство». (16+).

ТВ-ЦЕНТР
06.00 «Настроение». (12+)
08.10 «Доктор И». (16+).
08.45 Т/с «Анна-детектив 2». (16+).
10.40 Д/ф «Тайны пластической хирургии».
11.30 «События». (16+).
11.50 Х/ф «10 стрел для одной». (12+).
13.40 «Мой герой». (12+).
14.30 «События». (16+).
14.50 «Город новостей».
15.00 Т/с «Провинциальный детектив». (12+).
16.55 Д/ф «Актерские драмы. Печки-лавочки». (16+).
17.50 «События». (16+).
18.10 «Хватит слухов!» (16+).
18.45 Т/с «Гадалка». (16+).
22.00 «События». (16+).
22.35 Спецрепортаж.
23.05 Д/ф «90-е. Тур для дур». (16+).
00.00 «События». (16+).
00.30 «Петровка, 38».
00.45 Д/ф «90-е. Бандитский Екатеринбург».

ЗВЕЗДА
05.05 Т/с «Андреевский флаг». (16+).
07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня. (16+).
09.15 «Открытый эфир».
11.00 Х/ф «Командир счастливой «Шуки»».
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 «Специальный репортаж». (16+).
13.45 Т/с «Андреевский флаг». (16+).
15.00 Военные новости.
15.05 Т/с «Андреевский флаг». (16+).
17.00 Новости дня. (16+).
17.15 Т/с «Андреевский флаг». (16+).
18.50 «Специальный репортаж». (16+).
19.00 Новости дня. (16+).
19.55 «По горячим следам». (16+).
20.10 «Улика из прошлого». (16+).
21.00 «Открытый эфир».
22.45 «Между тем» (12+).
23.15 Т/с «Гаишники». (16+).

АРБЕ, 20-МАРТ	
РТВК	
07:00	Время новостей Дагестана
07:20, 14.50	Передача на лакском языке 12+
08:00	М/ф «Смешарики. Пин-код» 0+
08:30	Время новостей Дагестана
08:50	Т/с «Гюльчатай. Ради любви» 8 с. 16+
09:40	«Колеса» 12+
10:30	«Время есть!» 0+
11:10	Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
12:30	Время новостей Дагестана
12:50	Т/с «Жестокий Стамбул» 119-120 с.
14:30	Время новостей Дагестана
15:30	Т/с «Гюльчатай. Ради любви» 9 с.
16:20	Мультфильм 0+
16:30	Время новостей Дагестана
16:50	«Удивительные горы. Лучшее» 0+
17:10	Т/с «Жестокий Стамбул» 121-122 с.
18:50	Передача на даргинском языке 12+
19:30	Время новостей Дагестана
20:00	Время новостей. Махачкала
20:20	«Здоровье» 12+
21:10	«Улыбна спросит» 12+
22:00	«Городская среда» 12+
22:30	Время новостей Дагестана
23:00	Время новостей. Махачкала
23:20	«Аутодафе» 12+
00:00	Д/ц «Моя любовь - Россия!» «Казанские модницы» 12+
00:30	Время новостей Дагестана
01:00	Время новостей. Махачкала

ПЕРВЫЙ
05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.20 Д/ф «Под небом Крыма». (12+).
09.50 «Жить здорово!»
10.45 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Давай поженимся!»
16.05 «Мужское/Женское». (16+).
17.00 «Информационный канал». (16+).
18.00 Новости.
18.30 «Информационный канал». (16+).
19.55 «Куклы наследника Тутти». (16+).
21.00 «Время».
22.00 Т/с «Переведи ее через Майдан». (16+).
23.00 «Большая игра».
00.00 «Шоу Вована и Лексуса». (16+).
00.40 «Подкаст.Лаб». «Триггеры». (16+).
01.25 «Подкаст.Лаб». «Обман веществ».

РОССИЯ 1
09:00 Канал национального вещания «Алшан» (на цахурском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05:00 «Утро России».
09:55 «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести».
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести».
14.55 «Наши». (12+).
16.00 «Вести».
16.30 «Малахов». (16+).
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.20 Т/с «Васнецова». (12+).
23.20 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
02.05 Т/с «Тайны следствия». (16+).
03.40 Т/с «Морозова». (16+).

НТВ
04.55 Т/с «Пасечник». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Пес». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.35 Т/с «Пес». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 «Место встречи». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.45 «За гранью». (16+).
17.50 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Пять минут тишины. Море и горы». (16+).
22.10 Т/с «Преторианец». (16+).
23.35 «Сегодня».
00.00 Т/с «Преторианец». (16+).
00.45 Т/с «Под прикрытием». (16+).
0

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: ЖУМЬЯ, 22-МАРТ. Includes sub-sections РГВК and ПЕРВЫЙ.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: РОССИЯ 1. Includes sub-sections ПЕРВЫЙ and ДОМАШНИЙ.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: НТВ. Includes sub-sections ДОМАШНИЙ and ТВ-ЦЕНТР.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: ЗВЕЗДА. Includes sub-sections ТВ-ЦЕНТР and ЗВЕЗДА.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: КИШ, 23-МАРТ. Includes sub-sections РГВК and ПЕРВЫЙ.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: РОССИЯ 1. Includes sub-sections ПЕРВЫЙ and ДОМАШНИЙ.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: НТВ. Includes sub-sections ДОМАШНИЙ and ТВ-ЦЕНТР.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: ЗВЕЗДА. Includes sub-sections ТВ-ЦЕНТР and ЗВЕЗДА.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: ГЯД, 24-МАРТ. Includes sub-sections РГВК and ПЕРВЫЙ.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: РОССИЯ 1. Includes sub-sections ПЕРВЫЙ and ДОМАШНИЙ.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: НТВ. Includes sub-sections ДОМАШНИЙ and ТВ-ЦЕНТР.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: ЗВЕЗДА. Includes sub-sections ТВ-ЦЕНТР and ЗВЕЗДА.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: КУЛЬТУРА 18-24-МАРТДАЛДИ. Includes sub-sections ИСЛЕН and САЛАСА.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: АРБЕ and ХЕМИС.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: ЖУМЬЯ and КИШ.

Table with 2 columns: Time and Program Name. Section: ГЯД and РАДИО. Includes sub-sections ИСЛЕН, САЛАСА, АРБЕ, ХЕМИС, ЖУМЬЯ.

Программа гъзаурайди - Насима ВЕЛИБЕГОВА

Дин

Рамазандин варз лап берекатлу варз я!

Ямин МЕГЪАМЕДОВ,
диндин алим

Гьакьикъатда инсаниятдиз и дуьнья-дани, Эхиратдани рамазандин вацракай гзаф хийирар, менфятар, берекатар ава. Виридан Халик тир Аллагь-Таалади рамазандин вацра ирид цаварилай виный Дуьз рекьин регьбервал - Кьурьан ракурнава.

Аллагь-Таалади лугьузва (44-сура, 3-аят, мана): "Гьакьикъатда Чна ам берекатлу ийфиз (рамазандин вацра "Лайлат-уль-Къадр"-ийфиз) (авудна) ракурнава..."

Абу Гьурайра асгьабдила (Аллагь рази хьуй вичелай) атанвай гьадисда Пайгьамбарди (Аллагьдин салават ва салам хьуй вичиз) лаганва: "Атанва кез рамазандин варз - берекатлу варз..."

Аллагь-Таала патал север хуьн члехи ибадат я, адай еке сувабар ва хьсан эвезар ава.

1. Гьадисда лаганва (мана): "Адаман несилди авур хьсан гьар амалдай цуд сефердилай та ирид виш сефердал кьван суваб артухарда. Аллагь-Таалади лаганва: "Анжах сив хуьн квачиз, гьакьикъатда ам са Заз талукь я ва За адай эвез гуда; сив хуьзвай касди (яргъа жезва) вичин гьевесар, тлуьнар тазва - Зун патал! Сив хуьзвай касдиз кьве шадвал ава: сив хкуддайла ва (сив гваз кьена) вичин Раббидихъ галаз гьурьшмиш хьайила! Сив гвай касдин сивий кьезвей ни Аллагьдин вилик мискдин (атирдин) нидилайни хуш я (иер я)" (Бухарий, Муслим).

2. Маса гьадисда лаганва (мана): "Ни (гьы касди) иман гваз ва сувабдик умуд кваз рамазандин вацра сив хвейитла, адаз адан виликдай хьайи вири гунагьар багьишламишда" (Бухарий, Муслим).

3. Гьадисда лаганва (мана): "Женнетдихъ муьжуьд варар ава: Райан твар алай варар анжах сив хвейибур гьахьда" (Бухарий, Муслим).

Сив хуьн ферз я: акьулбалугь яшдив агакьнавай акьуллу гьар са мусурман касдиз (яни акьул кьери начагь касдиз (сумасшедший) ам ферз туш), сив хуьдай кьуват авай касдиз (дишегьлийриз сив хуьн тийидай себбар аваз хьайитла (вацракилер ва мсб.), абуру сив хуьзвач, амма ахьа авур север ахпа хуьн хьувуна кланзава).

Сеферда авайдаз, азарлу касдиз, аялдик квай (квачел залан) дишегьлидиз, хур гузвай дишегьлидиз и себбар амай кьван сив хуьн тийидай ихтияр ава, амма ахьа авур север гьуьгьунлай маса ийкьара хуьн хьувуна кланда.

Сив хуьникай авай менфятар

1. Пайгьамбардин (Аллагьдин салават ва салам хьуй вичиз) гьадисда лаганва (мана): "Дугьриданни, сив хуьзвай касдиз ада сив хкуддай вяеда дуьа ава - гьич элкьур тийидай" (Гьаким). Яни сив хкуддайла, инсанди авур дуьа Аллагьди къабулда.

2. Маса гьадисда лаганва (мана): "Север хуьх - куьн сагьлам жеда" (аль-Мунзирий).

3. Мад са гьадисда лаганва (мана): "Вад капл - жумьядилай жумьядал кьван, рамазандай рамазандай кьван - абурун арада авай гуна-

гьар багьишламишдай кар я, эгер ам члехи гунагьрикай яргъаз хьанвайтла" (Бухарий).

4. Гьадисда лаганва (мана): "Ни (гьы касди) иман гваз ва сувабдик умуд кваз рамазандин вацра ийфен клар (таравигь, тагьажжуд, витр) авуртла, ада виликдай хьайи залан вири гунагьар багьишламишда" (Бухарий).

5. Пайгьамбарди (Аллагьдин салават ва салам хьуй вичиз) лаганва (мана): "Сив хуьн ва Кьурьан - (Аллагьдин) бендедиз Къияматдин Юкьуз кьве "шафаатчи" я. "Сив хуьни" лугьуда: "Я Рабб! За ам кьуна (хвена) тлуьнрикай ва гьевесрикай юкьуз. Гьавилияй закай адаз "шафаатчи" (терев хуьдайди) ая!". Кьурьанди лугьуда: "За ам ийфиз ахвар авуникай хвена (къадагъа авуна адаз ахвар - ийфен кларал геждалди Кьурьан клелуналди). Гьавилияй закай адаз "шафаатчи" ая!" Дугьриданни, абурун кьведан шафаатни (Аллагьди) къабулда" (Азьмад, атл-Табараний).

6. "Лайлат-уль-Къадр" лугьудай ийф рамазандин вацран хазинаяй я. Ам Аллагь-Таалади чи уьмметдиз ганвай зурба савкьат я. Виликдай хьайи уьмметрикай бязи инсанри 83 йисан кьене авур ибадат ва диндар амалар чаз, мусурманриз, са ийфен кьене адалайни артух ийидай мумкинвал ганвал! "Лайлат-уль-Къадр" ийф рамазандин вацран эхиримжи цуд ийфе (тек витр ийфера) ава. Ам йисан кьене виридалайни зурба ийф я. А ийфиз авур ибадат агьзур вацра авур ибадатдилай хийирлу я.

"Лайлат-уль-Къадр" ийфиз чаз Пайгьамбарди (Аллагьдин салават ва салам хьуй вичиз) къалурнавай и дуьа клелна кланда: "Аллагьумма иннака гьафуввун каримун тугьиббуль-гьафва, фагьфу гьанни". (Мана): "Я Аллагь! Гьакьикъатда, Вун гзаф афивалдайди, керимди (мергьяматлуди) я, Ваз афивал ийиз (гзаф) кланда, гьаф ая заз (гьыл къачу залай)" (Ибн Мажагь).

Сив хуьнин кьайда

1. Рамазандин варз алуькнавайди къалурзавай цийи варз акурдалай къулукь гьар са мусурман касди виликамаз, ийфиз, (рамазандин вацран лакадин юкьуз ферз сив хуьда лагьай) ният авуна кланда. Ният ийидай вахт: месин клунилай къулукь - экуьнин клунин вахт алуькдалди. Пакадин юкьуз сив хуьдай ният гьар ийфиз кьилди авуна кланда (гьакли вацран сифте ийфиз вири рамазандин вацра сив хуьда лагьана ният ийидай ихтиярарни ава).

2. Экуьнин капл жедалди вилик сугьур авун, яни тлуьн тлуьна кланда (адакай еке менфят, куьмек ва берекат ава, ам сунна кар я). Амма и кар тавуртлани, хуьзвай сив дуьзди жезва.

3. Экуьнин клунин азан гайидалай къулукь ихтияр авач: недай, хьвадай, гьуьлуьнни папан арада месин алакьаяр жедай (пис гафар, экьуьгьунар, гунагьдин гафар лугьун виже кьведач)... та рагь хьфидалди. Сив хумрав (финик) тлуьналди ва я яд хьвана хкудна кланда. Сив хкуддайла, и дуьа клелун хьсан я: "Аллагьумма лака сумту, ва гьалая ризкьика афтарту, ва бика аманту фагьфир ли ма къаддамту ва ма аххарту, загьаба ззамау ва ибталла-

тиль- гьурукту ва сабаталь-ажру ин ша Аллагь". (Мана): "Я Аллагь! Вун патал за сив хвена, Ви ризкьидалди за сив хкудна, Вахъ за иман гьанва - багьишламиша Вуна заз за виликдай авур ва гьуьгьуьнавай гунагьарни. Къанихвал алатна, дамарар кьежинив ацлана, ва, ин ша Аллагь, сувабни хьана". Ахпа, гьетрен капл авуна, тлуьн недай ихтияр ава. Рамазандин вацра месин клунилай къулукь таравигь-клар авун хьсан я ва эхирдай - витр-капли.

Рамазандин вацран крарикай

1. Рамазандин вацра Кьурьан гзаф клелна кланда (са сеферда къванни ам къилий-къилиз клелна куьтгьаьна, хатму авуна кланда).

2. Рамазандин варз куьтгьаь жедалди сад-кьве югь амаз, закатуль-фитр (зеэр) гана кланда. Адакай еке кьве менфят ава: 1) хвейи сивера хьайи нуькса-нар ада тукьлуьр хьийизва; 2) сив хуьнин суварин юкьуз кесибрин суфрадал тлуьнар, садакьаяр жезва.

3. Сив гвай касдиз, сив хкуддайла, тлуьн гун еке суваб авай кар я. Гьадисда лаганва: (мана): "Ни сив хвейи касдиз "ифтир" гайитла, адаз сив хвейидаз хьтин суваб жеда - сив хвейидан суваб тимил тахьана" (Азьмад).

Рамазандин вацра, са себебни авачиз, сив хуьн тавур (са югь къванни ахьай авур) касдиз пис жаза ава. Гьадисда лаганва: (мана): "Ни рамазандин вацра са юкьуз къванни сив ахьа авуртла, Аллагьди ганвай регьятвилер квачиз, яргьи муддатда сив хуьн хьувуртлани (амай уьмуьрда), а ийкьан сив эвез хьийиз жедач" (Абу-Давуд). Имам Загьабийди (Аллагьди регьим авурай вичиз) лугьузва: "Муьминар икьар хьанва (абуру тестикьарнава): Ни рамазандин вацран сив, азарлувилни себеб авачиз, туртла (хуьн тавуртла), ахьтин кас зина (прелюбодеяние) ийизвайдалайни, гьамиша ички хьвезвайдалайни пис я. Ахьтин касдин патахьай Исламдин гьакьиндай шаклувал ава, ам зиндикъ (муртад) ва я михьиз рекьай акьатнавайди яз гьисабзава".

Гьа ик, рамазандин вацракай и дуьньядани, Эхиратдани гзаф менфятар ава - гьам кьилди гьар са касдиз, гьамни - умумидаказ вири жемьтдиз. Рамазандин варз мердвилни, гьилин ачухвилни, садакьайрин, кесибриз куьмекар гунин варз я. И вацра гзаф крара ва ибадатра хизанар, жемьатар сад жезва ва и карди абурун алакьаяр мягькемарзава.

Рамазандин вацра сив хуьни инсан жуван нефс жуваз муьтуьгьариз, хуси гьевесар къулукь туна, Аллагьдиз клани кар вилик куьтгьаь вердишарзава. Гьакли и карди инсандиз михь ният аваз са кьвалах ийиз, сабуру ва кьетивал хуьз, жавабдарвал гьиссиз тазва. Гишинвал вичин хамунал гьисс авур инсан кесиб ксарин гьалдикай мадни пара хабар къаз эгечда. Адаз абурун язух кьведа, регьим артух жеда ва адан рикляй такабурувал акьатда.

Чна Аллагьдиз ялварзава ва Адавай тлалазава: Ада чаз рамазандин варз къисметун, чи ибадатар, хвейи север, садакьаяр, таравигь-клар, дуьаяр къабулун, Адан разивал къачунин карда куьмекун. Амин!

(Макьала куьруь авуна гузва)

Уьлкведа ва дуьньяда Цийи хьийида

Гьазурайди - Муса АГЪМЕДОВ

«Хатасуз ва ерилу рекьер» милли проектдин сергьятра аваз алай йисуз яшайишдин объектрал, гьа жигьетдай яз медицинадин идарайрал физвай рекьер цийи хьувунин кьвалахар давамарда. Идакай, вице-премьер Марат Хуснуллинан гафарал асаслу яз, уьлкведин гьукуматдин сайтда хабар гузва.

Чиновникди кьейдзавайвал, 2024-йисан нетижайралди, ихьтин саки 500 участок кьвалах авун патал вахкун пландик кутунва.

Марат Хуснуллинан гафарай малум хьайивал, милли проектдин куьмекдалди 5 йисан кьене 2,5 агьзурдалай виниз ФАП-рал, духтурханайрал, поликлиникайрал, амбулаторийрал ва аялар хадай квалерал тухузвай рекьерин ва шегьрейрин участокар истемиззавай кьайдадив кьадай гьалдиз ханва. Алай йисуз лагьайтла, винидихъ кьейд авунвайвал, мад 500 объект цийи хьийида, санлай къачурла, абурун мензил 1,9 агьзур километрди барабар жеда.

Рекьер цийи хьувунилай гьейри, пешекарри светофорар, рекьерин кьерехар кьадай махсус тадаракар эцигунин, тротуарар ва рекьелай яхдиз элячдай чкаяр хьсандиз тукьлуьруниз талукь кьвалахарни къилиз акьудда.

Гьа са вахтунда чешмедин, Росавтодордин руководителдин заместитель Игорь Костюченкодин гафарал асаслу яз, хабар гузвайвал, рекьер тукьлуьрунин кьвалахар кьиле тухудай алаятай сезонда 600 объект цийи хьувунлай - санлай къачурла, 2,6 агьзур километрдин мензил.

Агалкьунар хьанва

Уьлкведа эхиримжи 10 йисан кьене инфекциядин начагьвилерихъ галаз женг тухунин карда са бязи агалкьунар къазанмишиз алакьнава. Идакай, РФ-дин здравоохраненидин министр Михаил Мурашкодин гафарал асаслу яз, ведомстводин телеграмканалда хабар гузва.

Чиновникди кьейдзавайвал, веремдикди (туберкулездикди) начагь хьунин кьадр 50 % агьуз аватнава, и уьзурдикди рекьизвайбурун кьадр лагьайтла, - 70 процентдин тлимил хьанва. Гьакли адан гафарай малум хьайивал, 5 йисан кьене ВИЧ-инфекция ака-тай цийи дуьшуьшрин кьадр 30 % тлимил хьанва. Агьалияр скринингдин кьайдада ахтармишунин режьем лагьайтла, 10 йисан кьене 13 % артух хьанва.

Идалайни алава яз, хабар гузвайвал, агьалийрин сагьламвилни гьал алай девирдин кьайдайрикай менфят къачуна ахтармишунин ва и месала санлай вилик тухунин кьвалахни йигин жезва.

Тебии тушир шартлара

Тебии тушир шартлара гьасилзавай кьарникьузрин кьадр уьлкведа рекорддин режьемдив агакьнава. Идакай РФ-дин хуьруьн майишатдин министерстводин сайтда хабар гузва.

Кьейдзавайвал, им уьлкведин аграрияр машгуьл тир машгуьр хилерикай сад я. Идаради гьизвай делилралди, алатай йисуз тебии тушир шартлара гьасилзавай кьарникьузрин кьадр 13,3 % - 145,9 агьзур тонндай кьван хжаж хьана. Им уьлкведин цийи тарихда вини кьилин режьем я.

Хуьруьн майишатдин министерстводин пресс-къуллугьди гьакли хьизвайвал, кьилди къачуртла, Урусатда гзафни-гзаф гьасилзавай кьарникьузр шампиньонарни вешенкаяр я.

«Лезги газетда» диндин чиркин чкайрал гафарун кьадагъа я.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:
Дагъустан Республикадин
информациядин ва печатдин
агентство

367018, Махачкъала,
Насрутдинован пр., 1 «а»
РД-дин «Дагъустан»
«Этномедиахолдинг» ГБУ-дин
регъбер

А.Г. ЮСУПОВ
Тел.: 66-00-25

КЪИЛИН РЕДАКТОР
М.И. ИБРАГЪИМОВ
Тел.: (872-2) 66-00-60

E-mail: Lezgigazet@etnomediadag.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К.Н. ФЕРЗАЛИЕВ
66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш.Ш. ШИХМУРАДОВ

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н.М. ИБРАГЪИМОВ

ЭКОНОМИКАДИН
Ж.М. САИДОВА

КУЛЬТУРАДИН ВА
ЛИТЕРАТУРАДИН
М.Т. АЛИМОВ

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р.С. РАМАЛДАНОВА

КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ДИЗАЙНЕР
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Ж. САИДОВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава.

Газет алакьадин, информациядин тех-
нологийрин ва массовый коммуника-
цийрин хиле гуьзчивал авунин рекъай
Федеральный къуллугъдин Дагъустан
Республикада авай Управленидин 2019-
йисан 22-апрелдиз регистрацйа авуна.
Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди туькуьур хь-
ийизва. Макъалайриз рецензияр гузвач
ва абур элкьвена вахузвач. Редакция-
динни макъалайрин авторрин фикирар
сад тахъун мумкин я. Газетда чап авун
патал теклифнавай материалра гъанвай
делирдин дуьзвиллин ва керчеквиллин
патахъай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:
367018, Махачкъала,
Насрутдинован пр., 1 «а».
Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200
Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахкана - 17.30

Газет «Издательство» «Лотос» ООО-
дин типографияда чапна.
367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6243

Гъ - И лишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавайбуру я.

12+ - Икъван яшар хъанвайбуру
къелрай.

Мубаракрай!

Меъгарамдхуьруьн райондин Бут-Къазмайрилай тир
МВД-дин пенсионер
Руслан Ризванович АЛЛАГЪВЕРЕНОВАЗ:

60 йис ви хъанва тамам,
Кефи сагъ яз, чанни хуррам,
РикI шад яз, гъич авачиз
Сад Аллагъдиз ийиз икрам,
Ви яшарик берекат хъуй!

КIватI хъанва къе
Ярар-дустар,
Къавум-къардаш, стха,
Вахар,
РикIе аваз ми хъи къастар,
Лугъузва ваз

тебрик-тостар,
Вахъ виш йисан мярекат
хъуй!

Ният ми хъи хъи рикIе,
Камар къачуз тек дуьз
рекъе,

ВАЗ 60 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ МУБАРАКЗАВАЙ
АШУКЪ АЙДУН ВА МАСА ДУСТАР.

Тадач вуна садни КIеве
Гъам магъалда, гъамни
хуьре.
Ви крарик гъерекат хъуй!

Балайрикай - багъни бахча,
Хтулар ваз чIагай хунча,
Шад я къе куьн - къари,
къужа
Рагъ хъуй къилел, тахъуй
къуза,
Гуьгуьлда ви гатфар
хъурай!

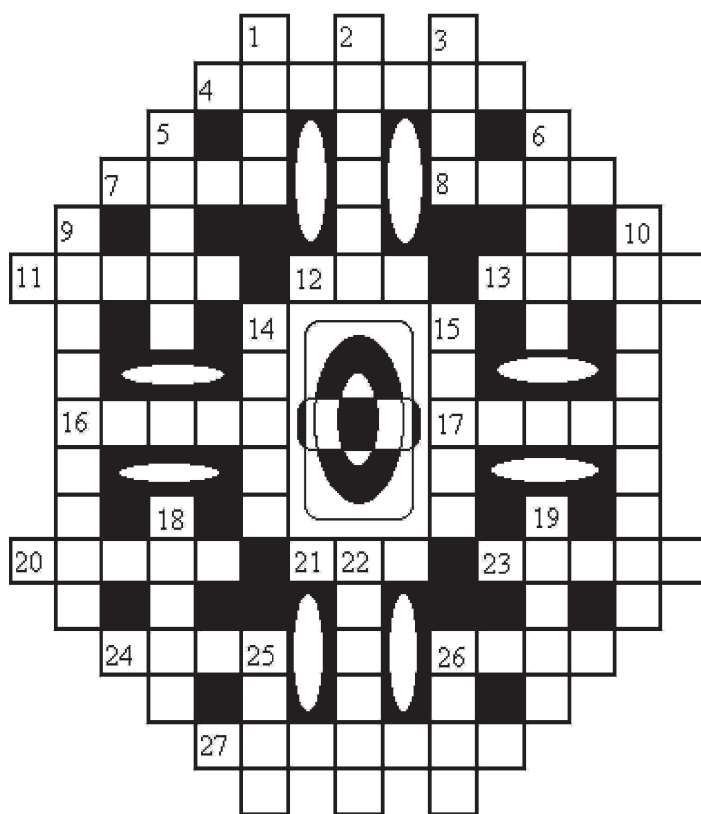
Халкъ паталди къачур
зегъмет,
Элдин патай чIехи къимет
Къазанмишай я ви девлет.
Гъалал хъуй ваз дидедин нек,
Ваз гъар са югъ сувар
хъурай!

Намус бармак къилел алай,
ЧIехи гъетер къуьнел алай,
Баркаллаяр винел алай,
Дамах я еун чилел алай,
Вахъ мад чIехи бахтар
хъурай!

И гуьруьшдал чун лап
шад я,
Гъелелиг ви тек 60 я.
Им ви гатфар, им ви гад я,
Мацарин хуьр, эл абад я.
Вахъ бахтавар яшар
хъурай!

Кроссворд

Гъазурайди - Салигъ ИБРАГЪИМОВ

ДУЪЗ ЦIАРАРА: 4. Хъвер патал ийидай ихтилат. 7. Са чка
къевнавай цал. 8. Чимивал. 11. Шаир Рамазанован тIвар. 12.
Йуьк. 13. Дуьгуьдин сорт. 16. «Керпич» фу. 17. КицIин са жинс. 20.
ТIваларикай туькуьурнавай рак. 21. Кун патал гуднавай кIарас. 23.
Италиядин машгъур шеъеррикай сад. 24. Клевяй экъечIунин мум-
кинвал. 26. Нубат. 27. Акъулдиз къериди.

ТИК ЦIАРАРА: 1. Лифрез ушар къуш. 2. Газетдин материал. 3.
Дуванбег. 5. Гъевчи нуькI. 6. Ам туьнт хъайила, къапуниз зарар же-
да (мисал). 9. Чакъалрин жинсинин гъайван. 10. Жив квай марф.
14. Дяведа гъуррадалди тухудай гъерекат. 15. КIалхан. 18. Къвет-
рен шараг. 19. Вечрен шараг. 22. Дараматдин бине. 25. МуркIадин
къелечI къат. 26. ВацIун яд къери чка.

Малуматар

Гуьрметлу газет къелзавайбуру!

Рамазандин варз мусурманар патал халис хазина
я. Къуръанда ва са жерге гъадисра къейднавайвал, и
вацра авур хъсан, къени, хийирлу къвалахрай къевзе-
вай сувабдин къадар са шумуд сеферда гзаф жезва.

Шаз хъиз, цини мергъяматлу са касди вичин такъатрихъ дин-
дин алим Ямин гъажи Меъгамедован «Пак Къуръан ва адан ма-
найрин таржума - лезги чIалал», «Мугъаммад пайгъамбардин
(Аллагъдин салават ва салам хъуй вичиз) уьмуьрдин рехъ» ва
«Дуьньядин эхир» ктабрин са къадар экземплярар маса къачун-
ва. Ада и ктабар, рамазандин вацра садакъа яз, къелиз къандай,
амма чпихъ маса къачудай мумкинвал авачирбурун арада па-
юн тIалабнава. Гъахтинбурувай винидихъ тIвар къунвай ктабар
«Лезги газетдин» редакциядай вахчуз жеда.

* * *

Играми газет къелзавайбуру! Адет хъанвайвал, гъар йисан ра-
мазандин вацра Алкъвадар Гъасанан тIварцихъ галай цент-
ради «Лезги газетдин» редакциядихъ галаз санал газет къел-
завайбурун арада диндин конкурс къиле тухузва. И серенжем
цинини тешкилдайвал я. Газетдин къведай нумрада конкурсдин
суалар ва ана иштирак авунин шартIар чапда.

Са макъаладин гелеваз

Мукъуфдивди эгечIна къанда

Бикеханум АЛИБЕГОВА

ерийрин тарих лап хъсандиз
чизва.

«Лезги газетдиз» Руслан Керимханова Гилийрин хуьруьн
тарихдикай Мансур Куьревидиз жаваб яз къенвай еке макъала
акъатнай. Идалай къулухъ Мансур Куьревиди Руслан Керимха-
нован макъаладин гъакъиндай, вичин фикирар санал къватIна,
газетдиз мад са макъала акъуд хъуьуна. И макъалада авторди
Руслан Керимхановаз гуя за рей гана лугъуз къейднавай.
Мансур Куьревидин фикирдалди, я Руслан Керимхановаз, я
зиз чи хайи ерийрин тарих чизвач, маса гафаралди лагъайтIа,
ада чун къурабайрай къазва.

Сад лагъайди, Гилийрин хуьре, Меъгарамдхуьруьн рай-
онда, санлай Дагъустанда машгъур муаллимар тир Жамалдин
ва Асният Керимхановрин хва, Мамей Эфендидин птул Руслан
Керимханов еке гуьрмет авай кас я. Ада хуьре къиле тухузвай
крайикай зун хабардар я, амма Руслан Керимханов заз такуна
30 йис къван я жеди. Винидихъ за къейд авур Руслан Керимха-
нован макъаладиз Мансур Куьревиди жаваб яз къенвай ма-
къаладай заз акурвал, Руслан Керимханован зигин, акъул,
чирвилер алцумдай терез Мансур Куьревидиз базардавай са
тахтунал алайди хъиз хъана, анжах гирванкаяр (гиря, терездин
къванер) заз акунач...

...Зун гъеле Р.Керимханован Москвада Г.В.Плеханован тIвар-
цихъ галай университет куьтягъай вах Фаинадикай, муькуь
вахакай - Дагъустандин лайихлу муаллим Тамилла Небиевади-
кай, адан стхайрикай рахазвач. Гъабурузни чпин хайи хуьруьн,

...2020-йисан 30-январдиз «Лезги газетдиз» акъатай «Ги-
ливи Мисрихан» макъалада, рагъметдиз фенвайбурукай дуьз
тушир делилар раиж авуналди, Мансур Куьревиди вичиз еке гу-
нагъ къачуна. Къилди къачуртIа, ада макъалада къейднава:

«...Мисриханаз авай са руш - Шагъназ 1886-йисуз гиливи
Магъмудан гада Абдурагъманак гъуьлуьк квай. Чна тIвар
къунвай сиягъда къалурнавайвал, 1828-йисуз дидедиз хъайи
Магъмудан бубадин тIвар Фетали тир ва гъа Магъмуда Ги-
лийрин суддин, вичин къазуи (председатель) Абдул-Летиф
тир, жергедин судьяйрикай сад яз къвалахзавай. А суддин амай
жергедин судьяйрин тIварар ихътинбур тир: Неби (Къафла-
нан гада, кавха), Абу-Саид (Ме-
гъамед-Небидин гада) ва Абас-
Къули (Къадидин гада). Эхирим-
жи къве кас, аквадай гъаларай,
Гилийрилай тушир...»

Авторди «аквадай гъаларай, Гилийрилай тушир» лугъуз
къейднавайбурукай садан - Абу Саидан - буба Меъгамед-Неби
зи чIехи бубайрикай (прадед) я ва адан тIвар хуьруьн тарих
чизвайбурузни таниш я. Зи фикирдалди, тарихдин чинар ачу-
харзавай гъар са месъладив пара дикъетдивди, муькуьфдивди
эгечIна къанда. ТахъайтIа, вуьз гъи хуьрйи тиртIа тайнариз
тежезвайбуру (ихтилат физвай дуьшуьшда - им са акъван четин
месъла тушир, гиливийривай хабар къунайтIа, дуьз жаваб жагъи-
дай) чи тарих чалпачухдиз, къундармайриз элкьуьрда...

Меъгарамдхуьруьн райондин Гилийрин хуьруьн агъалийри
яргал йисара ДГУ-да гъакъисагъвилелди зегъмет чIугур алим,
илимрин доктор, профессор

Шагъабудин Шайдабегович ХИДИРОВ

рагъметдиз финихъ галаз алакъалу яз, адан хизандиз, вири
муькуьва-къилийриз, дериндай хажалат чIугунивди, башсагълуьгъ-
вал гузва.

«ЛГ»-дин 9-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар:
ДУЪЗ ЦIАРАРА: Гадацийихуьр. Михивал. Лапаг. Кашу. Кесек. Ла-
бинск.

ТИК ЦIАРАРА: Иеси. Реал. Муг. Ипек. Ленгвал. Абхазви. Уркуул. Кук.